

Ко. 166

ЛЕНИНСКӨЙ
КОМСОМОЛӨН
БЫДТАСЈАС

КОМІГОСІЗДАТ 1938

*Комі сѳветскѳј писателјас
тајѳ сборникѳ сѳбны ленинско-
сталінскѳј комсомоллѳн славнѳј
XX вога јубилејлы.*

W. H. & A. CO. LTD.
LONDON
ESTD 1852
W. H. & A. CO. LTD.
LONDON

Л Е Ё И Н С К О -
С Т А Л Ё И Н С К Ё Ј
К О М С О М О Л Ё Н
Б Ы Д Т А С Ј А С

(БИГТЈАС, ОЧЕРКЈАС да КЫВБУРЈАС)

СЫКТЫВКАР
КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЈ ИЗДАТЕЛЬСТВО
1 9 3 8

ПИТОМЦЫ ЛЕНИНСКО-
СТАЛИНСКОГО
КОМСОМОЛА

РАССКАЗЫ, ОЧЕРКИ И СТИХОТВОРЕНИЯ

г. СЫКТЫВКАР
КОМИ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
1 9 3 8

П. ДОРОЖИН

ПОВТӢМ ГЕРОИӢА

(Очерк)

КраснӢй партѣзанскӢй отр'адлӢн повтӢм ныв—разведчица домна Каликова пӢгѣбнѣтис белогварѣјшщѣнакӢд тыш нубдан војасӢ храбрӢјјас смертӢн. Сы јылыс јарјугыд паметыс дыр кад кежлӢ колӢ комѣ ужалыс јӢз сӢлӢмјасын.

СѣјӢ вӢлѣ прӢстӢј крестанскӢј ныв, ез тӢдлы челаѢ дырса гажа олан кадсӢ нѣ томлунсӢ. Батыс кувейс вој, ѣ домна колѣс мамыс дѣнӢ, кодлӢн сы кынзѣ вӢлѣ нӢшта кујѣм челаѢ.

СӢкыда овейс домналы челаѢ дырса кадас.

1918-öд воын домна пыріс ужавны куржершаён уезд-
нөј земельнөј отделө да упорнөја кутіс ужавны ас вылас.
Сылы велөдчөмнас вөліны собраңіејас да мітінгјас, көн-
јасын сіјө, көт і ез-на нөшта вөв коммунистическөј парти-
јаса шленөн, участвуютіс актівнөја.

Кор том советскөј республикаөс кышалісны белогвар-
дејшщина да интервенція да Комі крај лоіс белогвардејскөј
нашествіе угроза улын, домна пыріс комсомолө, сесса
коммунистическөј партијаө.

— Мыјда меын ем вын да кужанлун,—шуіс сек дом-
на,—ставсө сета революція делөлы. Көт ме і неграмот-
нөј гіктса ныв, но ог-өмөј-нө вермы вајны көт кущөмкө
пөлза советскөј властлы? Вајө меным подходашщөј уж.
Ме көсја ужавны, велөдчыны і ужавны.

Том ныв шыдчөмөн ревкомын весіг неуна смутітисны,
сы понда, мыј тајө вөлі медвоzza нывбаба отр'адас. Но
домна налыс сомнеңіесө зік пыр-жө бырөдіс.

— Öд отр'адын вермас лоны быдсама ужыс. Мыј, ме,
тіјан ногөн, винтовка кутны ог гаммы?

домнаөс зачіслітисны отр'адө, думајтөмөн, мыј сіјө ку-
тас ужавны обозын лібө отр'адын, нуны санітаркалыс об-
язанностјас. Но белогвардејецкөд первојја паныдаслі-
гөн-жө сіјө ачыс определітис аслыс местасө, і тајө обя-
занностјассө некод сы кынзі буржыка пөртны олөмө ез-
куж—ас вылас сіјө бостіс разведчкылыс рол. Бојевөј деј-
ствіејас дырји да врагкөд паныдаслігөн сіјө петкөдліс
шоч хладнокровіе да спокојствіе, бура владејтис винтов-
каөн да пыр вөлі воzza радјасын аслас бојевөј јортјасыс-
көд.

Бојевөј олөм заводітөмсаң домна лоіс зік төдтөмөн.
Сіјө вөлі армејскөј обмуңдірованіеын і некор ез колч-
чывлы аслас винтовкатөг да весіг воштис ассыс собствен-
нөј німсө. Отр'адын сіјөс кутісны шуны Ваңаөн, сы понда,
мыј тајө нім улын сіјө унаыс, мужічөјө пастасөмөн,
ветлывліс разведкаө.

Код ескөн верміс думајтны, мыј ташөм том ныв вер-
міс тајө уж вылас петкөдлыны та мында настојчивост да

изобредагельност, аслас олѳмнас пыр опасност воѳѳ петѳмѳн. Белогварѳејецјасѳн бостѳм местајасті шыыр'ајтѳмѳн, мукѳѳ дырјыс пыді тылѳ пырѳмѳн, отр'адса командовані-јелы пыр вајавліс ценнѳј свеѳеніјес прѳѳівнык располѳженіје да мунѳм јылыс, массајас настројеніјес јылыс. ѳмна візіс ассѳ аслас ѳелѳ вылѳ, находѳвост да смеллун сіјѳ ужын пыр вѳліны вернѳј спутныкјасѳн. Сіјѳ петкѳѳчывліс белѳјјасѳн бостѳм сіктѳ то ѳетінкаѳ пастасѳмѳн, то јамшык пыѳѳі, то пелтѳм-немѳј корысѳн, то клікуша-предсказателныѳаѳн.

* * *

Медѳѳрјаыс разведкаѳ сіјѳ муніс ѳаскык морта отр'ад-кѳѳ і, кыѳі і мукѳѳ дырјі, некоѳѳн казавтѳг пыріс сіктѳ, коѳѳс секі вѳлі бостѳма белѳјјасѳн. Но јортјасыслѳн неосторожност да небѳѳітельност губітісны сіјѳс да разведывательнѳј отр'адлыс унжык јукѳнсѳ. Ас выланыс лішнѳја наѳетчѳмѳн, сылѳн јортјасыс ез обслеѳујтны местасѳ да ез тѳѳмавны, емѳѳ-ѳ збылыссѳ матын белѳјјасыс, а ѳмна слеѳјас сертї, ѳтї јуалѳм мужік кывјас вылѳ наѳетчѳмѳн, мыј белѳјјас сіктын абуѳс, спокојнѳја пырісны сіктас.

Сіктас ѳмна пыріс ѳтнасѳн чукѳртны агентурнѳј свеѳеніјес. А сылѳн јортјасыс, ѳтї красноармејец віѳѳѳѳм улѳ ассыныс вѳвјассѳ колѳмѳн, сіз-жѳ мунісны сіктас. Бу-рещ сіјѳ каѳас ју берег сајті сіктас локтѳ вѳлі белогварѳејскѳј отр'ад, коѳі некущѳм шумтѳг да лысытѳг ѳтщѳш вѳвјасыскѳѳ бостіс красноармејецѳс і сіјѳ-жѳ каѳнас вѳлі кыщѳ бостѳма отр'адѳс. ѳмналѳн ѳткымын јортјас, серјознѳј воѳсаѳм сетны вермытѳг, пыр-жѳ вѳлі бостѳма-ѳс пленѳ, а ѳткымынлы удајтчіс пышыны.

ѳмна кватітчіс лысѳѳмјас бѳрын, кор белѳјјас куталіс-ны-нін сылыс јортјассѳ. Азѳѳмѳн, мыј воѳсагны воѳѳ он вермы да кыщалѳм пырыс мунны оз поѳ, сіјѳ прїменітіс маскіровкалыс ассыс обычнѳј тактіка. ѳмна ез ескы прѳстачѳкѳн прїкіѳывајтчыс кѳѳаінлы, коѳі рекоменѳујтліс мѳѳ кышанѳ пастасны да колчыны сылы сы орѳѳ; сіјѳ котѳрѳн петіс ывла вылѳ, ас вылас салѳатскѳј шынел пыѳѳі кѳѳајкаыслыс пас шыбытѳмѳн. ѳашкѳ сіјѳ ескѳн संबѳѳнѳја муніс оцепленіје пырыс кыз местнѳј нывбаба, ез-кѳ ескѳн сіјѳс выѳајтны.

домнаѳс вајодісны полкса штабѳ да јуалѳм вылѳ, коді сіјѳ сешѳмыс, ез понды отпірајтчыны.

„да, ме коммуністка і помѳѳ кута служітны аслам партіја делѳлы“. Допрос вылын сіјѳ ѳткажітчіс сорнітны, шуѳмѳн, мыј бандітјаскѳд сорнітны оз кѳсјы да пыткајасыс оз пов. Тащѳм упорствоѳн сіјѳ сувтіс офіцерскѳј суд воѳѳ. Кѳт мыјда ез зілыны полкса штабын, сіјѳс нѳјтѳмѳн да быдногыс грѳѳітѳмѳн, медем кѳт мыјкѳ мында да тѳд-малыштны сылыс, пленніца упорнѳја оліс чѳв. Азѳмѳн, мыј угрозајасѳн нінѳм ѳе бостны, домнаѳс сетісны поручік Јевдокімов распораженіје улѳ. Јевдокімов вежалун чѳж сіјѳс допрашівајтіс, уговарівајтіс, повѳѳдліс пыткајасѳн, кѳсјыґліс сетны награда, но сіјѳ пыр оліс чѳв. Медбѳрын, терпеніеыс петѳмѳн, Јевдокімов нѳјтіс домнаѳс саѳ быртѳзыс, быдногыс іздевајтчіс беззашчітнѳј, но ѳепобеѳімѳј нывбаба вылын, да сдајтіс сіјѳс бѳр полкса штабѳ.

Полкса штабыс домнаѳс мѳдѳдісны Кулѳмдінѳ губернатор Латкінлы допрос вылѳ. Сіјѳ встретітіс домнаѳс кывјасѳн.

— Сурін краснѳј шпіонка. Тѳдан таыс мыј тенѳ віччысѳ? Мѳвпыштлін-ѳ те та јылыс воґжык?

— Кыз ѳе тѳдны,—достоінствоѳн да полнѳј самообладаніеѳн вочавізіс домна.

— Те, вісталѳны, упрамітчан?! гемѳјѳс ворсѳдан?! Вес упрамітчан, аслыд-жѳ локѳс вѳчан. Міјанлы колѳ тѳдны кущѳм-сурѳ сведеііејас краснѳј отр'адјас јылыс.

— Колѳ-кѳ тѳдны,—гордѳја да вызывајтана сіјѳ вочавізіс,—верман ачыд ветлыны Устґсысолскѳ.

Латкін зев јона скѳрміс, віѳѳдліс лѳг сінјасѳн; сіјѳ ез віччыс тащѳм вочакыв. Сы воґын сулаліс обезоружітѳм враг, ѳепокѳлебімѳј, ѳепокорнѳј. Кыз лыстѳ віставны тащѳм ѳерзостјас Вологодскѳј губернаса губернаторлы прѳстѳј крестанскѳј ныв.

— Те тѳдан кодкѳд сорнітан?! Тащѳм ѳерзостјасыс еща тенѳ пыр-жѳ лылыны, но лыјлѳм воґвылын мі тенсыд кывтѳ ловјавывсаынд клешчіѳн ѳещыштам!..

домна тащѳм-жѳ самообладаніеѳн шуіс палачлы асыс кывјассѳ:

— Месаґ ѳті кыв бостѳм дорыс тенад, вірјуыс, воґжык ѳѳті рыжѳј јурсі сі оз кол тенад јур вылад. Мынты-

сан і те, палач, аслад журнад дѡвајас да сірѡтајас сінваыг да безвіннѡја мучітѡм јѡз быд вір војтыс.

Латкін піңјаснас герчнітѡмѡн горѡдіс:

— Сувт піѡсвылад да молітчы казнітѡм воэвылад. Тенѡ пырыспыр-жѡ лоѡ лыјлѡма.

— Молітчы те. Теныд колѡны јенлѡн мілѡстыс да губернаторскѡј чінјас...

Губернаторлѡн чужѡмыс лоі зік келыд-лѡз рѡма, сіјѡ паметсѡ воштытѡзыс дурміс да пондіс сетавны дікѡј рас-пораженіејас:

— Казнітны краснѡј шпіонкаѡс! Нет, первој пытајтны жестокојја... Кывсѡ нещыштны вуж выјѡныс... Сетны Вјаткінскѡј карателнѡј отр'адѡ!

Губернатор діныс домнаѡс нуѡдісны Помѡсдін сіктѡ да пукѡдісны кѡчыд амбарѡ, арестнѡј помешченіе дінѡ усіленнѡј караул сувтѡдѡмѡн. Зѡн рытывбыд муніс допрос. Но і аслас жестокоствјасѡн да пыткајасѡн прославітчѡм палач Вјаткіны ез удајтчы перјыны домна вомыс ні ѡті кыв краснѡј отр'адјас лыд јылыс да сылѡн вооруженіејас јылыс. Сіјѡ сулаліс палачјас воэын безоружнѡј пленніцаѡн, но сіјѡ вѡлі мужественнѡј комсомолкаѡн, коммунаркаѡн, зев стојкѡја зашішцајтчіс медбѡрја мінутјасѡз, гордѡја і славнѡја нуіс помѡз револуціоннѡј знамја да коммунаркалыс нім.

Кор сетісны домнаѡс палач Вјаткін кіподулѡ, сіјѡ зев бура гѡгѡрвоіс, мыј сы мученіејаслы матысмѡ регыдја пом, мыј личнѡј олѡмыс сылѡн помасѡ, но личнѡј олѡм вѡсна сіјѡ ез тѡждыс—сіјѡс ставнас, весіг ѡті каплаѡз аслас том олѡмыс сетіс Октабрскѡј револуціјалыс завојеваніејас дорјѡм вылѡ.

Зѡн вој жын карател Вјаткін аслас помошнікјасыскѡд віісіс пленніца дінын, прімеңајтіс быд сікас пыткајас, хішщнѡј звер моз горзіс аслас жертва вылын. Воэа допросјас вылын-кѡ ні ѡті кыв ез сетлы домна аслас мучітелјаслы, тајѡ бѡрја допрос вылас сіјѡ сорнітіс вывті уна. Сіјѡ јѡса щѡтғысіс палачјаскѡд, ачыс ісступленнѡја горзіс на вылѡ, став гѡлѡс тырнас ошкіс Сѡветскѡј власт да коммуністическѡј партіјаѡс, сінманыс ізѡевајтчіс аслас мучітелјас вылын, предвешцајтіс налы регыдја пом. Сіјѡ нарошнѡ сорнітіс горзѡмѡн, медым кылісны сылѡн кывјасыс

арестнѳ помешченїе ортсыладорѳ, белѳјас кабыр улын страдајтыг ужалыг јѳз пелѳѳ. Ҕвермѳм банѳит Вјаткін, кор ез вермы перјыны коммунистка вомыг нї ѳтї колана сведенїе, саѳбыртѳзыс кучкаліс прїкладѳн, щѳктїс колыны сїјѳс ѳтї улыс белѳѳ кежгыс 30 градуса кѳзыд вылѳ, кї-јассѳ-кокјассѳ кѳрталѳмѳн да вомсѳ тупкѳмѳн.

Мѳд лун асывнас сїјѳс, жынвыјѳ ловјаѳс, петкѳдїсны нуѳдны казнїтан местаѳ. Кодыр сїјѳс раѳалїсны да кїскалісны кѳзыд ваѳн, сїјѳ воїс ас саѳас, а кок јылас сувтны оз-нїн вѳлі вермы, но ывлавыв свежѳј сынѳд неуна вынјѳртыштїс сїјѳс. Туј вылас сїјѳ пыр чѳв олїс. Кодыр сувтѳдїсны Ежва кыркѳщ улѳ, сїјѳ ез вермы-нїн сувтны аслас кокјас вылѳ: җѳн вежон чѳжса пыткајасѳн жугѳдлѳм, когаглѳм вїрјајыс дугдїс сылы повїнујтчыны, сїјѳ угї јї вы-лѳ пуксѳн, но вежѳрыс да сѳлѳмыс ужалїс-на јаснѳја.

Кодыр палачјас пїыг ѳтї зев грубѳја пондїс іѳѳевајтчы-ны да шуїс:

— Но, коммунистка, јурбїт, пырыг-пыр тенѳ лылам.

— Лыјлѳ, понјас, но став јѳзсѳ он лыјлѳ,—вѳліны мед-бѳрја кывјас коммунарка сѳмналѳн.

Завѳдїтчїс медбѳрја пытка, тыдалѳ, палач Вјаткінлы еша-на вѳлі мучїтѳма коммунаркаѳс. Чужѳмас прїкладѳн кучкѳмѳн чегїсны сѳмналыс воҗ пїнјассѳ, чегјалїсны чун-суставјассѳ, җещкїсны чун җыжјассѳ. Сїјѳ паскыда шев-гѳдѳм кїјасѳн кујлїс Ежва јї вылын, муртса тѳбчана судо-рогајасѳн слабїніка вочавїҗлїс палачјас кучкѳмјас вылѳ. Ҕѳн час четвѳрт-на сїјѳс мучїтїсны казнїтан местаын. Но, кажїтчѳ, тајѳ разын палач Вјаткінлѳн холујјасыс мырҗїс-ны весшѳрѳ-нїн, најѳ сѳтервовыв понјас моз когавлїсны ез ловја коммунаркаѳс, а сылыс кѳјдѳм шојсѳ. Расправа вѳ-чѳм бѳрын банѳїтјас еновтїсны сетчѳ сылыс шојсѳ, а на-селенїеѳс ѳлѳдїсны, мыј сылыс шојсѳ ідралѳмыс ідралыс-сѳ лоѳ лыјлѳма.

Таҗї пѳгїбнїтїс комї ужалыг јѳз пїыг петѳм славнѳј ныв, мужественнѳј коммунарка сѳмна Калїкова.

* * *

сѳмна Калїкова—мїјан народлѳн славнѳј ныв, кодї ас-гыс олѳмсѳ ставнас сетїс Ленин—Сталин ѳелѳ вѳсна. Сы-лѳн нїмыс кутїс лоны легендарнѳјѳн. Комї ужалыг јѳз сы

Ja. РОЧЕВ

НИКОЛАЈ ГИДОРОВ

(Очерк)

Вөрјур вылын җрдаліс асја шонді. Сікт узіс-на асја чөскыд унмөн. Гурјевка сікт пагтала сөмын-на кык-кујім пач труба заводітисны јенежлаң пөлавны шын, а сомна Јогор, дөрөм вевдортыс вөһасөмөн, кина улас асгыс черсө сојнас топдөмөн, һынкөма кокјаснас важдөн-һын вослалис долнөј пілаөн пілітчан скамја дінө. Кулак Потапов-јаслыс сьлөн вөлі уждөма һаң, челады бостөма сітеч, гөгөрбок вөјөма ужјөзө. Ставыс тајө шөктө чеччыны јөзыс-мортыс воҗжык да ужавны кыҗа верман сордөжжык. Таҗи быд лун. Мукөд дырјі сурлывлө лунбыд пілітчан скамја вылын сулавны вомө һаң крөшкі бостлытөт. Долнөј пілатө өтарө-мөдарө кыскавны абу јона кокныд. Унаыс лөб жајавлыны... I талун со сіҗ-жө. Ывлаыс вөлі жар.

Јѳс саѳмиг кежлас Јогор вѳлі-нин скамја вылын да копра-
гіс піла бѳрса. А чужѳм вывтѳыс пѳсыс вѳзлаліс шорѳн.

Гортас Јогор мѳѳѳѳчѳс шондѳ леччѳм бѳрын. Матыстчѳс
пѳлынтчѳм ѳѳѳса, кѳссыны лѳсѳѳчѳм, паччѳрын ѳшінјаса
аслас ічѳтѳк керка дѳнѳ да, керкаѳ пыртѳѳ, пощѳс вылѳ
леѳчѳмѳн бура дыр шојччѳс. Керкаѳ пырѳм бѳрын матыст-
чѳс зыбкаын кујлыс кага дѳнѳ да сѳлѳн ѳумјалана сѳнјасѳ
вѳѳѳдѳг моз наѳѳнікѳн шуіс:—Мыј, мы-ыј кѳсјѳ шуны, ічѳт
Міколај? Мы-ыј кѳсјѳ шуны? Ој, кушѳм ічѳт... Мыј бара
теы артмас... Лолан он коркѳ батѳѳ вежыснас-а?..

ѳомна Јогор сѳнвоѳѳ сувтѳсны олѳм војасыс. ѳерт кор-
кѳ сѳјѳ вѳвліс ташѳм-жѳ, кушѳм і ѳві Кола піыс. А кор-
сувтѳс ас кок јѳлѳ, помѳнтан војас заводѳтчѳгѳн, сѳлы пыр-
жѳ ковміс петны јѳзѳ, корсны кынѳмпѳт. Кѳѳ мыјда Јогор
ез зѳл сѳнвоѳѳ сувтѳѳдлыны ассыс чѳлаѳ војассѳ, сѳјѳ ез і
удајтчы: најѳ Јогор олѳмын... пѳштѳ ез вѳвны. І став олѳ-
мыс сѳ сѳнвоѳѳ сувтѳс кулакјаслы мыр бертѳмѳн, пілытчѳ-
мѳн, кер леѳѳмѳн, Ворчанка, Јѳетка да Вјатка јујас куѳа
вјаткаса лѳсопромышлѳннѳк Каблуковјаслы помтѳг вѳр кѳ-
лѳѳѳмѳн. Мыјда сѳѳн вѳлі уж вѳчѳма, тајѳс муртавны вѳлі
гѳкыѳ, а тырвыјѳ пѳтѳса олѳмѳ волыны ез вермывлы.
Став бур томдырсѳ ужаліс кулак Пѳтаповјаслы—Боѳор
ѳлѳшлы, Мікол Васкалы да мукѳѳдјаслы, а најѳ-жѳ і шу-
лывлісны:—Ок, ѳомна Јогор, омѳла-тај олан; дышѳѳчыш-
тан, тыдалѳ...

І ташѳм шуалѳмјас вылас Јогор Івановіч вѳчавѳѳны нем-
торјѳн ез вермывлы, сѳмын дѳзмѳмпырыс мѳвпыштлывліс:
„Омѳла-тај озырман ѳѳсатѳнажын мунад“... Јогор Івановіч-
лыс воксѳ гѳллуныс вѳтліс Сѳбірѳ кынѳмпѳт корсны.
Сѳбірѳ мунигѳн сѳјѳ ассыс му пајсѳ колліс вокыслы, но і
тајѳ кусѳксѳ мырѳѳіс кулак ѳаѳук Васка (сѳјѳ-жѳ пѳта-
повшѳіна чукѳрыс).

ѳемја век ыжѳѳ. Сојыс лыд соѳѳ. Ужавны колѳ век
унжык да унжык, а Јогор Івановічлѳн выныс ѳтарѳ јамѳ
і јамѳ. Со сѳјѳн сѳјѳ ѳві, піыс зыбка воѳын сулалѳгѳн, се-
щѳм јѳна і мѳвпаліс: „Быдмы, јѳнмы: сѳѳ ужтѳ бертны
выныѳ ковмас“.

Тајѳ вѳлі 1910 воын Гурјевка сѳктса пілшщѳк Сѳѳоров
Јогор Івановіч семјаын. Квајтѳѳ кагаѳн чужыс бѳколај вѳ-
лі сѳмын-на кымынкѳ тѳлысса.

Збоја шлывгоны војас. Некушом пыкд оз вермы на-
јос воэ мундыс кутны.

Николајлы лоис-нын 7 арс. Семјаын ншта-на содины
сојас: нај-нын ккжамыс душ. Му влі век отмында.
Олан керкалн вежбдыс лоис сомын сын, мы јонжыка
важмис. Рытјасын челафкотыр узган дорын дурыштасны,
ітасјасн волсалом жојо узы водаласны да некыті ло
прјфитны. Багылы ужјас вылын мдіс мыјдак отсагышт-
ны Николајлн ыжыджык вокыс—Міхаіл, но кулакјас вы-
ло ужаломыд-тај влм пур вылыс ва лдм коф: мыјда
кф ен ужав, век ужјозјасыд содны і содны.

Корк оті асыл, кор Николајлы вліс 7 арс, мамыс
сіјс вердыштіс, пастдіс, разум пі тубыртіс чором
на тор дај мддіс јозлыс мс віны. Тајо сылн влі
ужавны первојяыс ботчм, тајо сылн влі аслыс кы-
нмпот перјомлн заводітчм. Ужыс став довыс влі жа-
лігн сојм.

Челафјаскд котравны кад мдіс век ещажык і еща-
жык чуктыны. Ккжамыс арс тырм брын пыравліс шко-
ла. Кык да мык, кмтм сорн кујім төв котраліс
школа. А кор Міхаіл вокыс доброволецн муніс Краснј
Арміја, багыс шуіс:

— Міколај, школат лоас еновтны. Кол ужавны.

І велдчмс лоіс еновтны да заводітны багы
отсасны.

Ташм ногн-ж велдчмыс ковміс еновтчыны і чојыс-
лы, коді ксјо влі велдчыны учітельницад. Мамыс сылы
шуіс:

— Тырмас, ақан вок-чојылн км ні пас абу. Кол
печкыны.

Васіліса јона брдіс, но брддыд-тај пік воім бр-
ад оз отсав.

Кола Сідоровлы влі 14 арс. Твјасын век-нын ба-
тыскд да ыжыджык вокыскд ужавліс пес вр прдан
да кыскалан ужјас вылын. Но пуркылданінын ез-на вв-
лы. 14 арса Кола тајо во первојяыс багыскд лсд-
чіс кывтны Вјатка. Тулыснас во-на мунісны Осіновка

жол устҗеѳ. Сені лѳбѳдїсны пур. Пурсѳ колѳ вѳлі кылѳд-ны первой Леткаѳд, сесга петкѳдны Вјатка ју вылѳ да сетї-нїн вјѳдны меставылѳз. Ју куза тајѳ тујыслѳн кузта-ыс лоас матѳ 200 кілометр. Бергалѳмѳн лоѳ кывтны ытја ваѳн пѳлтчѳм Летка куза. Век сїјѳс і вїѳѳд, медым пурјыд оз крукас ва вылѳ копыртчѳм клаптѳ. Пурјыд кор ѳдзас, кажїтчѳ, он кывт, а лебан.

Кывтны вѳрѳѳдчытѳз-на нѳшта Колалы батыс шуалїс:

— Те, пїѳ, кывтигаѳ јонжыка вїѳѳд местајассѳ: кор аскежыд ковмас пур кылѳдны, секї медым быд класѳ, кочкасѳ і полојсѳ тѳдїн. Пур вылын ветлѳдлѳмыд-ѳд тевад сѳмын-на заводїтчѳ.

Колѳны лунјас. Пурјаяс ју куза век ісковтѳны воѳѳ. Туј пом часыс-час матыстчѳ. То-нїн Шестаковскѳј (Вјатка вылѳ петанїнын вѳр пїлїтан завод да лесостѳјанка). Но Сїдоров ајапїјалѳн пурјыс ѳемвїччыстѳг зїжгыгїс лыа кѳса вылѳ. Пур мунѳмыс дугдыштїс. Кола вѳлі пур бѳжас; зор кваїтїс да ваѳ буз чеччїс. Пурјыд, вѳлѳмкѳ, абу зїкѳз сїбѳѳма: вїзылыд сїјѳс јѳткїс дај бара мѳдїс кывтны. Кола бѳрсаңыс вѳтчѳ, ыкајтѳ. Первојсѳ ваыс вѳлі морѳс панѳз, сесга голаѳз, а восков мѳд-којмѳд вѳчѳм бѳрын і јур вывтыс мунїс... Ва улѳ вошлас да бара бѳр петалас.

Батыс повзїс, мѳдар пур помсаң котѳртїг моз кваїтїс куз пощ да нужѳдчїс ваын бултыкасыс Кола дїнѳ. Вѳјысѳс лої кыскѳма пур вылѳ. Кола ва шыр коѳ пукалїс пур кукла вылын. Сылы вѳлі бат возас јанзїм. Тащѳма зїлїс, кѳсїс батыслы мычѳѳдлыны, мыј сїјѳ абу-нїн ічѳт, мѳвпа-лїс: „Часы-жѳ ме ѳтнамѳн јѳткышта“... і тащѳм ѳеудач-нѳја помагїсны став тајѳ зїлѳмјасыс. Сетчѳ-жѳ, Колаѳс ваыс кыскѳм бѳрын, батыс чорыдакоѳ шуалїс:

— Те, ѳетїна, бережїтчы. Мѳдыс-кѳ тащѳмторсѳ вѳчан, секї ме тенѳ верма ѳе перјыны: ог уѳїт котѳртны дај вѳјан.

Кола јурсѳ ѳшѳѳѳмѳн пукалїс да шынїтѳв кывзїс: сылы і аслыс тырмымѳнја вѳлі гѳгѳрвоана, мыј воѳѳ тазі вѳчны оз поз, здук мѳд-којмѳд і... олѳмыдкѳд ковмас прѳшцајтчыны.

Тајѳ первојјаыс пур вылын кывтлѳмыс сїјѳс велѳдїс унаторјѳ.

Колїс нѳшта ѳтїк во. Колалы тырїс дасвїт арѳс. Тѳлын

отсасіс бағыслы. Гөла олыс семжаад челафьд быдмөны термасөмөн. Кынөм мурталө валыс арлыдсө: пөтжык-кө, позө дыржык челадавны; сожангыд эскалан—даснол, дасвіт арөснад ковмас даскөкжамыс, кыз арөсаөн астө чајтны.

Воіс мөд тулыс. Кола Сидоровлы ковміс кывтны ас кежыс-нын. Тајө тулысын өві зонкөд сіјө бостчіс кылөдны 90 кубометрөвөј піпу пур. Кывтісны Летка куза. Бөрө коліс-нын Летка јулөн куз тујыс. Гырыс өдјасөн возлаң век нуө і нуө ытја ва дырјі збојыс збој Вјатка ју. То-нын тыдовтчө тујлөн помыс. Испытаніје, позө шуны, выдержітөма: сөмын нөшта колі буржыка сібөдчыны. Кола возвылыс лөгөдіс куз снаст. Помас чорыда көрталіс пакөр (јостөм пома мајөг): кор пурјыс матыстчас кыр дінө, ковмас чеччыштны да тајө пакөрнас і копорітны (кутны). Мөд ногөн візув ва вывті шывгыс өдзөм пуркөд он справітчы.

Стојанка век өтарө матыстчө. Пур кылөдысјас став вынөн сынөны береглаң. Пөсалөмысла чужөмјасныс доналөма. Вот і матыстчісны кыр дінө. Кола снаст помсө кіө бостөмөн чеччыштіс берегө, кымынкө восков восковтіс кыр паныд да пакөрлыс өтар помсө муө чуткөмөн мөдар помөд став ебөснас, пінсө векуштөмөн, вөлі лічкө бөрө. Но візув ваыд вөлөм дасвіт арөса четінка дорыс вынажык: Кола ез і төдлы, кызі сіјө кырымыс нещыштчіс пакөр, өтар помнас крукасіс ас кыөм кыз дөраыс вурөм дөрөм пөла уліас да Кола вылө-вылө качліс сынөдас. Му вылө пласт услөм бөрын, кыз верміс регыджык зіліс чеччыны да заводітны вылыс копорітны. Пурлыс мунан өдсө лоіс дүгөдөма. домасөм бөрын Кола долыдпырыс пуксіс кыр јылө. Сіјө асө ачыс чајтіс көзаинөн, мед көт снаст помыс сіјөс і качөдліс сынөдө. Відны вөлі некодлы. Мөдым кодкө өні сіјөс заводітлас німтыны челафөн! Кылөдчөмлыс школа сынө лоі тырвыјө помалөма. І тагаң сьлөн заводітчіс аскежга кылөдчан уж. Мукөд тулысө сурывліс тајө јујасөдыс пурјөн кывтлыны не өтчыдыс.

* * *

Не сөмын пур кылөдан ужјас вылын ковмыліс ужавны Кола Сидоровлы. домна Јогор семјалыс кылөдчан ужјасыд кынөмсө мыјкөмында пөткөдөны вөлі сөмын тувсовја

кад кежлас. Арың, төлын, гожомын колө вөлі корсны му-
көд сикас нажетка. Кылөдчан ужө велөдчөмкөд щөщ і
ковміс велөдчыны пөрөдчан да кыскаган ужө. Тажө воө
домна Јогор Осіновка јол дорө мөдөдчис піјаныскөд.

— Ужјөзтө мынтыштам да гашкө көт мыјдакө вермам
нажөвітышты. Керкаыд јур вылө кіссыны лөсөдчө,—
шуаліс сіјө вөрө петөм воғвылын. Воісны Осіновка дінө.
Овмөдчисны му жожа ічөтік чадушкә (баңкә). Заводі-
тісны ужавны: Јогор ачыс ыжыджык піыскөд пөрөдчө, а
Кола кыскагө. Вөрсө колө вөлі кәтішше вылө кыскавны
12 кілометр сајыс. Мукөд дырјі зік меставывсағыс лоас
локны пемыдөн.

Өтчыд артміс вічыстөмтор. Ывлаын пукаліс сөд вој.
Брустөн өшөдчөм кыз кымөрјас оз лөғны мыччысыштыны
нөті коғувлы. Лөң. Рытыс төдчымөвја шоныд. Кола воғ-
лаліс кер тыра доғ бөрсаныс, вомгорулас нуріс ¹⁾). Буреш
вөлі лөғчө Осіновка јол гуранө. Друг сынөдсө му пыщан
моз кобыштіс:

— Б-у-у-уу-гуј!..

Кола зік пыр і места вылас лапмунліс. Јај куғаныс быт-
тө котөртіс көғыз сөніка ва. Колі здук мөд-којмөд. Ез-на
вөгіс уғит бөр мортјамманыс, бара сынөдсө орөдө:

— Б-у-у-уу-гуј!..

Шөјө вошіс дөтінка. Оз төд, мыј вөчны: зев өдјө ко-
төртіс доғ бөкті вөв дінө, ачыс ез төдлы, кызі кышасіс
вөв вылө да мөдіс вөвсө куғны-лачкыны.

Кор-некор і воіс чадушкә. Вөвсө лөғалөм бөрын пы-
ріс да бағыслы да Міша воқыслы мөдіс віставлыны лөбм-
тор јывғыс. Кыкнаныс сы вылө віғөдісны нумјалана гінја-
сөн, но сіјөс кывзісны помөғ, а сөгга воқыс серампыр і
шуіс:

— Уғитөмыд-на вөв вылад кәјны, а то ескө ошкыд те-
нө сені-жө і сојіс.

— Верміс, дөрт,—сералігтыр-жө содтіс бағыс. Та бө-
рын тыр стөча најө јуагісны кызі тајө вөлі. Јуагісны
сералісны, а бөрынжык бағыс шуіс:

— Ој те, работнік. Суғыз шөјө воштөма.

дыр-на та бөрын бағыс да воқыс сералісны ош чујд-

¹⁾ Муртса кывмөн сыліс.

Аслас Гнедкоыскөд сiјө ез торјөдчыв кык во чөж, а 1931 воын, кор мөдiс ужавны мунны Совхозө, 45 шайтыс сiјөс вузалiс цыганјаслы.

Аслас Гнедкокөд прөщайтчөмөн Кола нем кежлө помалiс вөв выдөн ужалөмкөд. Сiјөс ас дiнаныс вөли кыскөны машинајас. Совхозын сiјөс первојсө пуктылысны плугарө. Недыр кад плугаралөм бөрын некущөм курсјастөг пуксөдiсны „Фордзонка“ вылө да шуiсны:

— Но, Гидоров, өнi те тракторiст, ужав, зiл.

Таг Кола Гидоров лоiс тракторiстөн. Кор Совхозө вајiсны гырыс тракторјас, сiјөс вужөдiсны тајө трактор вылас.

* * *

Фелөыс вөли тағi. Мутнiцаын котыртчiс шабдi вөдiтан Совхоз. Јөз сетчө ковмiс уна. Фегатнiкјас нарөснө ветлөддывлiсны сiктјасөд, медавлiсны јөзөс. Совхоз регыдөн i пөккөдчiс. Совхозө воiсны тракторјас. Комi областын најө секi вөлины ыжыд дiвөөн. Сiкт кузаыд тракторыд мөдас мунны да керкајасыс став јөзыс котөртасын ывлаө; челаф i гырыс јөз, пөрысјас i том јөз—вөтчасны сiкт помөғ. Быдөн дiвујтчөмөн шуалөны:

— Аттө кущөм вына.

— А кущөм гораа ужалө...

— Ој, ескө кығi вылысас удајтчылас пукгывны.

Томјөз горнiтчыны мөдiсны Совхозө ужавны мунөм јылыс. Сетчө колөны вөли сезоннiкјас i кадрөвiкјас.

Воiс 1931 вога август төлыс. Кола Гидоров кылөдчанiныс локтөм бөрын гортгөгөр ужјас вөчiг моз кымынкө лун шојччыштiс. Рытјасын петавывлiс нывзон дiвө. Лунын вөчiс кiпом уж.

Коркө өтi рытө сiјө локтiс кыскө зев терыба. Керкаө пырөмкөд щөщ гортсајаслы вiсталiс:

— Талун-жө гiжа шыөдчөм. Томјөз быдөн лөсөдчөны мунны Совхозө. Ветла щөщ i ме.

Но-өд Колаөс вөли iнтересујтөны машинајас. А машина вылө сiјө немнас-на ез пукгыв. Мыј сенi кужас вөчны? Фыр думайтiс, кущөм уж вылө вөзјысны. Бостiс карандаш да бумага, гiжiс шыөдчөм. Шыөдчөмын корiс сiјөс бостны

пріцепшшкѡ сезоннѡкѡн да мѡвпаліс: „Віѡдлам, мыжкѡ гашкѡ і артмас: морт быдторјас велавлывлѡ“.

І вот, ѡтѡ гожса мѡча лунѡ, Кола Сідоровѡс чојс колѡдѡіс вѡлѡн Архіповскѡј участокѡ. Рѡдтѡны вѡлѡн совхознѡј мујас дѡнтѡ. Тракторјас гѡрѡны. Помтѡг мургѡны налѡн моторјасыс. долыд віѡдны најѡ уж вылѡ.

Кола віѡдліс на вылѡ. Бергѡдчѡіс чојсלא і, нумјалав чужѡма, шуіс:

— То, чојѡ, мѡд во мѡда ветлѡдлыны тајѡ трактор вылас.

Чојслы оз вѡлі ескыссы тащѡмторјыс да вокыс вылѡ віѡдліг моз вак-вакѡн серѡктіс:

— Ха-ха-ха... мыј јылыс мѡвпалѡ. Ен сѡр, мыј тенад сенѡ артмас?..

— А віѡдлан,—шуіс Кола да дыркоѡ кыв нѡ жын ез шу.

Пріцепшшкѡ сѡјѡс прѡмітѡсны. Колѡіс сѡмын тајѡ вылужнас тѡдмасны. Сы воѡын вооссѡсны выл ремеслоѡ велѡдчан школалѡн ѡѡѡсјасыс.

Сесатнѡік тѡдмѡдѡіс ѡбязанностјасѡн, кодјас пырѡны пріцепшшкѡ ужѡ, пукѡдѡісны нѡл лемеха плуг вылѡ да шуісны:

— Валај. Том морт регыд велалан, мед сѡмын кѡсѡбмыд вѡліс.

Кола заводѡітѡіс ужавны. Воѡладорас мургѡ мунѡ трактор, а сѡјѡ пукалѡ плуг вылын да віѡдѡѡ, мед ескѡ кущѡмкѡ прѡступѡтѡм ез ло. Заправкајас дырјѡ отсасѡ тракторѡістлы да сылыс јуасѡ:

— Тајѡ мыјла?.. А тајѡ? А тајѡ?

Сылы ѡкота ставѡ тѡдмавны. Јуасѡмѡн. да внѡмателнѡја следѡтѡмѡн регыдја кадѡн сѡјѡ тѡдмалѡіс став ѡсновнѡј частјасѡ дај корсурѡ мѡдѡіс тракторѡіст пыдѡдѡіс вескѡдлывны.

Пріцепшшкѡын Колалы удајтѡіс ужавны јѡна регыд. Тракторјас совхозлѡн век содѡсны і содѡсны, а тракторѡістјас оз вѡлі тырмыны.

„Мыј вѡчны,—мѡвпалѡісны совхозса вескѡдлысјас.—Курс вылѡ јѡзѡс мѡдѡдавны? Но кор-на најѡ бѡрсѡ воасны, а ужыд оз віччыс: тракторјас мѡдасны сулавны“.

Колалѡн зіл морттујыс тајѡ кад кезлѡ совхозса вескѡдлысјас да тракторѡістјас пыс увалы-нѡн вѡлі тѡдса. Унаѡн-нѡн вѡлі шулывласны:

— Сідоров вермас ужавны некушбм курсјастбг.

Сентябр тблысб Кола Сідоровлы сетісны трактор. Пер-
војсб сјб пондыліс бткажітчыны:

— Ме-бд ічбт грамотаа. Нінбм, ме чајта, оз артмы,—
но кор шуісны сылы „артмас“, „велалан“, сјб радпырыс
пукіс аслас сталнбј вбв вылб да лун-лун мбдіс гбрны.

Тракторыс сылы лоіс матіја другбн; коркб тащбм-жб
матіја другбн вбвлі сылбн батыс ббрын лбббдлбм вблыс—
Гнедкоыс.

Лбббдбс овлбны коміын шоныд, кос поводба дырјі
сентябрын тблыса војјас. Лбн. Шоныд. Гбгбрад вбрваыс
шынітбв узб. А те пукалан трактор вылын, нубдан забле-
вбј вспашка. Тракторыд мургб і мургб. Те пукалан трак-
тор вылын, долыд пырыс віббдывлан нумјалан сінмбн
віббдыс езыс тблыс вылас. Тракторлбн шыыс тенб кыпб-
дб сывны, і мотор саргбм шы улб те вомгорулад нужб-
дан сывны асыд лубімбј сыланкывтб.

Совхозын олібн Колабс мбдіс ас дінб век јонжыка да
јонжыка кыскыны общественбј олбм. Частбжык мбдіс
лыбдывны газетјас, журналјас. Щбкыджыка мбдіс кыв-
зывлыны беседаяс, лекціаяс. Быд уж помбз бура вбчб-
мыс сјб томјбз возын пблзутчіс авторітетбн. Велбдчыны
кбсјбмыс сы пыщкын мбдіс вбрббдчывлыны выл вынбн.

Сетчб-жб содтбд сылы мбдісны шулывлыны:

— Сідоров, колб пырны комсомолб. Велбдчыны колб.

Ез ковмы дыр віччысны. Коркб і комсомолскбј собра-
нїе вылын Кола Сідоровлыс мбдісны лыбдыны леїнскбј
комсомолб пырбм јылыс шыбдчбм. Шыбдчбм куза дыр
горїтны ез пондыны: Сідоровбс ставбн вблі бура тбдб-
ны, кыі бур ужалыбс.

Первојја собранїе вылын Кола нем кежлб памет вылб
ббстїс: леїнскбј комсомолса шленлы колб лоны быд-
лаын прїмернбјбн; колб лоны чїстбјбн, колб быд лун ве-
лбдчыны, колб ас кадб мынтавны шленскбј взносјас. Тајб
сы вожд, кыі леїнскбј комсомолса шлен вожд, сувтыс
мојассб олбмб пбртбм вбсна і мбдіс тышканы Кола Сі-
доров.

Сезон помасібн Сідоровлы жал лоі еновтны сылы рбд-
нбјбн лоны Совхозб да гїжсїс кадрбвбјб. Танї ужаліс во.

Во тырігөн сылөн воіс Краснѳ Арміјаѳ прізывајтчан кад. А арміјаѳ мунны окота вѳлі петѳ сешѳма, јона вом космогѳн кушѳма ковмывлѳ јуны ва. Арміјаѳ прімітісны да нуісны 1933 вѳса март тѳлысын.

Краснѳ Арміјаса частын Ніколај Сідоровѳс індісны танкістѳ. Гнедко да трактор пыѳді тані сылөн другѳн лоіс танк. Рєгыдја кадѳн танк сіјѳс мѳдіс кывзыны кызі колѳ. Бура бојевѳј мојас олѳмѳ пѳртѳмыс командованіјесаң мѳдіс пѳлучајтны благодарност вылѳ благодарност. Кыкыс участвујтис окружнѳј манѳврајас вылын. Бура ужалѳмыс благодарностјасыс кынзі премірујтисны 50 шайт сѳмѳн да војеннѳј коѳѳумѳн. Бѳрја кадсѳ-нін ужаліс башна-са командірѳн.

Воіс ѳемобілізујтчан кад. Частѳжык мѳдіс дум вылас услывлыны рѳднѳј Совхозыс. Таыс ѳтѳор мамыс быд пісмѳын вѳлі сіјѳс корѳ служба помасѳм бѳрын локны гортас, јона-пѳ омѳлтчі, кѳѳ-пѳ нем помѳс кольѳѳышта текѳд ѳтлаын.

Арміјаын олѳны медбѳрја лунјас. Колаѳс ас дінѳ коріс командір да шуіс:

— Но, Сідоров јорт, шуан он-нін колччы?

— Колѳ ветлыны. Сені пѳрыс мам,—вісталіс Сідоров.— Пансас-кѳ војна, первојја лунјасас-жѳ тані бѳр лоа.

— Сіѳ, сіѳ. Ветлы, ветлы.

* * *

1934 вѳса Октабрскѳј торжествѳјас кежлѳ Сідоров локтис бѳр гортас. Колхознікјас пѳса встретітисны.

Воісны празнікјас. Кола Сідоров празнік кежлѳ лѳсѳѳчиг моз гѳтѳвітчіс докладѳ, вѳчіс план, гіжіс конспект да немнас первојјаыс колхознѳј собраніје вылын выступітис докладѳн: вѳчіс Краснѳј Арміја јылыс доклад.

Кымынкѳ лун мысті сіјѳс бѳрјісны сіктсѳветса председатѳлѳс вежысѳ. Тані ужаліс нѳл тѳлыс да жын.

1935 вѳса март тѳлысын бѳрјісны ВЛКСМ Рајком бјуро-са шленѳ. Мѳѳѳдісны ответственнѳј руковѳдїтелѳн сплав вылѳ, щѳктисны котыртны 25 морта комсомѳлско-молоѳожнѳј брігада, а сіјѳ котыртис брігѳдасѳ 50 мортыс. Волосніца ју куѳа керсѳ тојлісны јісѳ жугодѳмѳн. Том-

јѳз сѳкыдторјасыѳ оз повны. Ужалѳны гажаа. Шојччигјасѳ сѳ ылѳны, ворсѳны... Бригада таѳи вѳрсѳ кылѳдѳс Летка ју устѳебѳ. Бригада пѳлучѳтѳс 500 шајт премѳја.

Кылѳдѳм помалѳм бѳрын Сидоров бара кутѳс ужавны баракјасын. Сѳјѳ, кыѳи ВЛКСМ Рајком бјурѳса шлен, ужалѳ вѳрын обшчественнѳј пѳтанѳје, олан да ужалан усло-вѳјејас бурмѳдѳм куѳа.

1935 вога декабр тѳлысын мѳдѳдѳны Свердловскѳј областѳ, комбајнерјасѳс велѳдан Сѳугајскѳј школаѳ. Тани велѳдѳчѳ 6 тѳлыс. Велѳдѳчѳн век ужалѳ ВЛКСМ јачејка-са секретарѳн.

1936 вога јулын школа помалѳм бѳрын локтѳ рѳднѳј Совхозѳ первој комбајнерѳн.

Нѳколај Сидоров бара рѳдвѳј Совхозын. Школаыс воѳм бѳрын кымынкѳ лун ужалѳс јужнѳј комбајн течан ужјас вылын. Кѳѳа термѳдлѳ. Нѳужмасны оз поѳ.

Комбајн лоѳ течѳма. Јѳз вѳччысѳсны комбајнлыс ужав-ны заводѳтѳмсѳ.

Ывлаыс вѳлѳ гажа. Комбајнѳс вѳлѳ кыщалѳма јѳзѳн. Сидоров кајѳс комбајн вылѳ. Воѳлааны муралис трактор. Трактор ѳдѳбтѳс мунны. Сы бѳрѳга мунны мѳдѳдѳчѳс ѳ ком-бајн. Мунанѳнтѳ бѳрвылѳ колѳ кѳѳа улыс рекмѳм мулѳн ѳѳајасѳн чурвѳзыс лѳнта, лѳнта вылѳ быд 15—20 вогков сајѳ колѳны намлалѳм ѳѳас јокмылјас да гылалѳны наѳ тыра мешѳкјас.

Коркѳ вѳт во сајын тајѳ-жѳ мујас вылын Кола Сидо-ров таѳ-жѳ долыдпырыс первојјаыс ветлѳдлѳс тракторѳн. ѳнѳ сеѳѳма-жѳ радысла сѳлѳмыс вѳзјысѳ вѳлѳ чеччыштны ортсыѳ. Сѳј кыѳи-нѳ он радлы? ѳд кола Сидоров шуда сѳветскѳј рѳѳѳналѳн паскыд Коми му пласт вывѳтѳ јужнѳј комбајн вылын мунѳс первојја мортѳн!

Мѳд сезонѳ сылы удајтѳс вундыны сѳмын сусѳ: бурещ вундан кадѳ сѳјѳс бѳрјѳсны комсомолѳн рајоннѳј конфѳ-ренцѳја вылѳ, сегаѳ сѳјѳс бѳрјѳсны ѳелегатѳн 11-ѳд област-нѳј комсомолскѳј конфѳренцѳја вылѳ, а конфѳренцѳја бѳрјѳс ВЛКСМ Обком бјурѳса шленѳ.

Кѳѳ кущѳм уж јукѳнѳ комсомол ез ѳнѳвлы Кола Сидоровѳс, народлы врагјас ѳнѳ сѳјѳ век вѳвлывлѳс беспѳ-шщаднѳјѳн. Классѳвѳј тышын сѳјѳ век вѳвлывлѳс бес-страшнѳјѳн.

1937 воын Ныколај Сидоров пыріс ВКП(б) шленд кан-
дидатд.

1937 вога декабр 12-дд лунд сідс, кызі Комі народлыг
вернд, іспытаннд пдс, Устцілма избірательнд округса
бдрјыгысјас бдрјисны СССР-са Верховнд Сдветд депута-
тдн.

1937 вога нојабр 30-дд лунсаң Сидоров ужалд ВЛКСМ
Обкомса секретардн.

* * *

Коліс кымынкд лун. Летка куза котдртіс логковд
машіна. Сені јортјаскдд пукаліс Ныколај Сидоров. Тддса
местасыс сылы гінвозд сувтддісны колдм војасд. Тані,
тајд сіктјасас, сылн колісны сдкыд челаф лунјасыс. Тані,
тајд местасас сідд мортјаммасіс, сувтіс ас кок јылд да
петіс јдзд. І коді ескд војдддр верміс чатлыны, мыј кор-
кд тані пільщік сомна Јогорлн пыс мддас мунны СССР-
са Верховнд Сдветлн первој Сессіја вылд?

Кола гінвозті прдјдітіс і сідд Рајкомолыс, кдні уж
сајын колдддлывліс не еша лунјас. Сідд дні пукаліс ма-
шінаын і мдвпаліс: „Те, комсомол, менд быдтін. Те, ком-
сомол, менд кыпддін мортдд. Дні меным народ сетіс
ыжыдыс-ыжыд ддверіје, і тдд-жд, менам рддндј органа-
ціја, ме ставнам тенад; тдд, мыј ме, тенад быдтасыд,
став вындс пункта, медем тајд ыжыд ддверіјесд ддннас
оправдајтны“.

В. ЛУХИИ.

МИША ЧАКОВСКИЈ да ГРИША ТОРОПОВ

(Очерк)

Волөн тајо кадсö јоз пöвстын нöшта шулöны сöдтöв шöрөн: луныс-пö жон ныр куза, а војыс—куз вöлöк; öтi тащöм војас-пö сöдбöж вермö котравны сы мында-жö, мыјта чана-вöла—гожöмбыдөн.

Горныс тајö, ферт, артмывлöма пöрыс пöчјас мојдан-ијасын, поз ö кывзыштны i весиг нинöм не шуны, но кодыр тајö куз вој ешкын улас шебрасöмаöс вöрпунктын јуралысјас да кургöны-вiччысöны лунтöв, пожöм кыре неб-æöm, сек Михаил Чаковскијлөн кывјыс гилалö нöјтыштны, медвозын, вöрпунктын вескöдлысјасöс. А Гриша Торопов, тöдöмыс, отсалас Мишалы...

—Фесетју педфесат—вітсо,—аслыс кывмөн лыддіс Міша.—Өті кубометрын квайт пу. Вітсо помножитны квайт вылō—лоб кујим сурс кер...

Сіјō сесга артыштіс став керјаслыс лыдсō, коді лоб договорлōн во помасіг кезлō...

—Те-ōд ен-на вунōд, Петровна, мыј паста вōлі катішщеним міјан колōм во?

—Ферт ег. Віт сурс кубометр вōрыдлы ыжыд места колō.

—А таво лоб кујим сы ыжта. Ме лыдді да оз еша кер ло... Өкмысдас сурс.

Најō кыкнаныс шпыңкерісны...

Солыда овгō сōлōмылды, кор сінвоқад кујлō тенад вōчōмторјыд да кор тōдан, кущōм ыжыд делōјас вылō мунō сіјō.

—Експортнōј—машінајас вōчан машінајас вылō; стрōј-матеріал—керкајас, клубјас, театрјас вылō; шпальнік—кōрттуј вōчны; рудстојкајас—шахтајас стрōитны; пропсы-балансы...—думгыс лыддōдліс Чайковскіј, кор-нын најō гозја мōдісны петны вōр склад дінō, кытыс кык трактор-тајō лунјасō вōрсō первојыс-на заводітісны кыскавны. Лунса уж музыкаыс тōдчымōнја лōныс. Подвозчик-нывјас, кылō, ректōмаōз медбōрја дофјас да баракјасō мунігтыр-лївкїсны-сылісны. Налōн шыыс век отарō ылысмїс, лōныс да, кажїтчō, аскōдыс нуїс лунса став шысō тајō вōрваыс. Ыжыдавны пуксїс тōлыстōм вој. І понōлјас вылын тукта, і вывлаң лептыгōм пожōмјас, і нōрōм пујас—ставыс вōјō пемыдō, бығғō космывлōм прудјō быдмōм турун вылыс ојдōм ва улō.

Вōрлыс тајō кулōм чōвсō рытгор нї асывоқ ез-на гажōд тарлōн кōјтōм, војшōр кадын ез-на попōдчы і кōч, аслыс пōвсō корсїг... Весїг пōрыс суғ ез буксы кōнкō ылын пōдōм гōлōснас. Оз прōста шусы сōдтōв шōрōн. Тағ вōвлїс уна во і уна немјас. Но тағ-ō ѓнї?

Мїша нағмōдыштіс восковсō, мед косōд лымјыс омōл-жыка зуртіс.

—Кылан, жургō?—гōтырыслаң бергōдчїг шуїс сіјō.

—Ме вōзынжык-нын кылї... Кад-нын. Тōлыс колны мōдіс. Најō петїсны вōр склад дінō, кōнї сулалїсны вōрōн тыра тракторнōј комплектјас, а сесга мōдōдчїсны барак-

јаслаң. Тракторлөн сталнөј шыыс, кылө, ловѣдис ун-
мовсөм војсө.

* * *

Совешщаніе заводітчытөз коліс кык час, термагны
некытчө, і, көсјысанныд-кө, позө пыравлыны Чајковскіј
олавінө. Тајө зев коланатор, сетө вежөртны вөрлезө-
мын тыгачнікјаслөн ыжыд роль јылыс, социализмлөн та-
јө участокын рабочөј класс артмөм јылыс. Стахановец-
јасөс донјалігөн Сталін јорт вісталіс најө качествојас
јылыс, і Чајковскіј ужөн да олөмөн төдмасөм бөрын ті
нөтөі катластөг шуанныд: со тајө уна пыг өтөі, кодјас
јылыс сорнітіс Сталін.

Оз поз шуны, мыј 75-өд кварталын баракјасыс бу-
рөс. Најөс сөмын лөсөдыштөмаөс важ тіповөј баракја-
сыс. Сулалөны лапкыд кырја зөлаңік шор берегын щем
вөр пөвсын. Весіг баракјас костас вөрзөдтөмөс, лептысө-
маөс шочінік пожөмјас.

Чајковскіјлөн керкаыс ларок дінсаң дасвіт-кыз восков
сајын і ем, ортсысаң нінөмөн оз торјав мукөдөсыс. Ті
пыранныд сы ордө.

Гозја удөтөмаөс-нін пөрччысны, мыссыны, вежны ужа-
лан паскөм. сомна Петровна кукнаас плітаа пач вылын
пуө ужын да чај, а Міхаіл Александровіч пыщкөсја жыр-
јын відлалө газетјас, кодјасөс сөмын-на сылы вајісны.

Тіјанлы колө төдны вылторјас? Пожалујста. Со „Извес-
тїја“, „Леснаја промышленност“, „Вөрлезыс“, „Комі ком-
сомолец“, журнал „Ударнік“, „Агітаторлөн-блок-нот“.

— Ог ылөдчы,—вісталө сіјө,—мыј газетјасыд да жур-
налјасыд меным лоіны сещөм-жө коланаөс, кызі быд лун
сојөм.

Сылөн ем Ленинлөн, Сталінлөн трудјасыс. Ем сылөн і
художественнөј література. Со пызан вылас кулөны
„Как закалалас сталь“, „Рождонныје бурей“, „Мат“, „Под-
натаја цельіна“.

І не сөмын најө. Чајковскіј јорт щөщ велөдө точнөј
наукајас. Сіјө пызан вылыс ті ақзанныд став сіјө учеб-
ніксө, кущөмјас емөс леснөј техникумса студентлөн.

—Школаад дорыс учебнікјас вывсыд велөдчыныд щерт
сөкыджык, дај грамотаыс ічөтжык менам, но абу сещөм

крепост, кодѳс ескѳ ез вермыны бостны болшевикјас.
I ме велѳдча.

I сѳмын сек, кодыр Чајковскіј јорткѳд ѳеуна тѳдма-
шыштан-нын, ѳзтан папірос да курітчіг мозыд віѳѳдлан і
мукѳдлаѳ,—аѳзан нѳшта унатор: радіо, патефон, „ходікі“
часі, вожѳјаслѳн портретјас, фотокарточкајас, ѳшіңја-
сын штортјас, занавес сајыс којка...

—Ме ачым Вісер сіктсѳветулыс, бурещ сіјѳ Вісер вож-
гыс, кодѳс важѳн шулісны „кач ваѳн“, кытыс јѳзыс аслы-
ныс кынѳмпѳтсѳ корсны кыссывлісны куѳ даѳјасѳн із
гѳрајас сајѳ да бѳрсѳ воливлісны ужјѳѳѳн,—вістало Чај-
ковскіј.

Вісервож ѳні абу кач да ва сојан вож. Сіјѳ ѳні озыр
да шуда. Колхозјас крепыдѳс, большевістскѳјѳс, колхозник-
јас зажіточнѳјѳс.

—1924-ѳд воын, кор меным вѳлі 15 арѳс, ме бостчі
ужавны вѳр дінын. Сіјѳ онас пѳрѳді 300 пу. Сесса быд
во содті. 1931—32-ѳд војасѳ вѳлі Краснѳј Арміјаын, а 1936—
1937-ѳд воын странагы сеті 5000 кубометр вѳр. 1931-ѳд
вогањ комсомолец.

Таѳ коса сіјѳ вістало аслас олѳм јылыс. Сы пыѳді вар-
овмѳ сек, кор сорныс пансѳ ѳті воѳн 15 сурс кубо-
метр вѳчѳм јылыс.

—Кѳѳ мыј, а партіја воѳын, комсомол воѳын ассым
кѳсјѳмѳс пѳрта олѳмѳ,—вістало сіјѳ та јылыс сорні
помын.

—Уна-кѳ вѳчан, уна і бостан. Мукѳд тѳлыснас ме бост-
лывлі 1400 шатѳн. Та мындасѳ інженер оз бост.

* * *

Вѳрпунктлѳн керка тыріс јѳѳѳн. Лампајас јурѳѳдісны
кѳѳыд ывлавывсањ пырѳм јѳзлыс гѳрѳѳѳм чужѳмјассѳ.
Вѳрпунктѳн вескѳдлыс, нѳжмыѳік морт, копырвіѳіс пе-
лѳсса пызан вестын. Кварталјассањ воѳм мастерјас, бра-
керјас, брігаѳірјас да ѳекымын вѳрлеѳыс-стахановец пу-
калісны скамјајас вылын да аскостаныс варовітісны. Со-
вешщаніје век-на ез заводітны. Кодсурѳ кылѳ мѳдісны
шуасны-нын.

—Мыј сајын-нѳ?

—Мыјос віччыгёны?

—Војсё кёсјёны кольёдны?

Тащём жуагёмјаслы вочавігёны:

—Абуёс-на ставыс. Рёгыд заводітам.—І јёз пёвсын жылёны ошкана шыјас.

—Сіјё абу? Віччыгыштам...

—Ферт-жё... Вёрпунктсајасыд міјан оз-жё-ёд нінём выльсё віставны.

Та бёрын јёз костын тёдчымёнја муно шенжём.

—Кущём-нын морт сіјё сещёмыс?

—Нінёмён оз торјав. Воас—ачыд азған.

Тажё сорнітісны Чајковскіј жылыс. Гріша Тороповлы, коді тани-жё-нын пукаліс, вёлі німкоф кывзыны тащём сорніјассё. Сіјё гордітчіс Чајковскіјён. Сіјё і ачыс таво кежлё бостчіс вёртё вёчны 10 сурс кубометр-жё. Бостчіс і мыјтакё вёчіс-нын. Вёчіс 40-50 кубометрон быд лун, а ёті лунё, дас часён, аслас кык подсобніккёд сіјё верміс вёчны 147 кубометр.

Ёні сіјё вёрлежёмын стахановскёј уж методјас куза інструктор.

Фелёыс вёлі тагі: сентябр 3-ёд лунё комсомолскёј організація сіјёс ыстіс рајонној комсомолскёј конференція вылё, кёні сіјёс бёрјісны рајкомолса шленён. Ленинско-сталінскёј комсомолён тајё ыжыд доверіеыс Гріша Тороповлы сетіс содтёд вын да ас вылас ескём. Рёдіна возын ассыс кёсјыгём сіјё мёдіс пёртны олёмё ыжыд ёдјасён. Кык тёлысён вёчіс 1900 кубометр вёр. Но друг сіјёс корісны механізірованној базаё і ыстісны велёдчыны інструкторскёј курсјас вылё. Сёкыд вёлі мірітчыны такёд Торопов јортлы, но сіјё, медвож, сёветскёј гражданин, комсомолён быдтас, і тајё інструкторскёј уж вылын сіјё вермас сетны ыжыд пёльза.

—Тёд вылын кутёмён,—вісталё сіјё,—мыј вёрлежыс масса пёвсё стахановскёј уж методјас паскёдём ем ыжыд фелё, ме і мірітчі, кёф і зев вёлі жал, мыј ассым кёсјёмёс—пёрёдны 10 сурс кубометр вёр—та вёсна оз ло пёртёма олёмё.

І Тороповлён тајё шуёмыс абу ошјыгём. Кварталјасын Гріша быдтё стахановецјасёс. Тороповёс вёрлежыс-јас рафетёны. І со ёні, сёд гынсапёга, бобрік гача, кеп-

каа, пінжаклөн шуҗга бортас „КИМ“ значока да Коми Областлы дасвіт во тырём куҗа јубілејнөј значока, Октабр-лөн тајө рөвеснік гөгөрыс чукөртчөмаде јөз. Сіјө сор-нітө зев прөстөј кывјөн сы јылыс, мыј стахановскөј уж-лөн методјас тајө абу „сөнјас зевтөм“, а ужсө бура ко-тыртөм, мыј вөр вөчыс стахановец кыпөдө ужлыс произ-водітелност оз сө-мын ассыс, но і ас-лас бур ужөн лөсө-дө условіејас бура котыртны ужсө сөвт чыҗаслы, кыскасыс-јаслы. Сөрт, та јы-лыс Торопов Гріша буржыка вермас віс-тавны места вылын, ужаланінын, ыжыд мастерствосө прак-тіка вылын петкөд-лөмөн. А өні сылы сөмын окота төдны, кыҗі-нін мунө ужыс сіјө лыбө тајө јөз-лөн, кодјас дінө сіјө некымын лун-нын ез вермыв во-лыны.

—Турубанов Пе-таыд кыҗі-нін лучкөвөј піласө освоітис? —јуалө сіјө өтө бракерлыс. А бөрыннас вісталө ачыс, кыҗ сіјө велөдчөс ужавны лучкөвөј пілаөн.

—Помыта, 1934-өд вога декабрын мјан вөручастокө өтө інструктор вајис лучкөвөј піла, новлөдліс јагтыс, ве-лөдчөс кыҗі колө пілітчыны. Пілітчөмыс сылөн артмө вөлі бура. Мі нөбім лучкөвөј пілајас, өтө лун катөдлім. Оз туј, сөмын мучітө, а кодеурө весіг мөдісны сөласны да пінасны, тајө-пө сөмын столарлы піла. А менам сөлөм пөс велөдчыны, аслым мөвпала: „Өтө кыын-кө ужалө бу-ра, мыјла-нө ескө оз вермы ужавны і мөд кыын? Колө велөдчыны“. Мөді велөдчыны. Первој өшінулыс пес пі-

літавлі, а сесса 6тыг і бригадалы ју6рти таш6мтор: миса, ме тїјанк6д талун ог мун, гашк6 виданныд, ом6ла м6да ужавны-да: муна лучк6в6ј піла6н, пробујтла. Пр6ст6ј піла6н секі кык морт в6лі в6ч6ны уна выл6 15 кубометр, а ме перв6јја луннас-ж6 6тнам в6чі 9 кубометр, м6днас—11 кубометр, а кожм6днас—15-6с. Тај6 лунсањ лучк6в6ј піла в6рпункт складыг 6дј6 кутіс разавны.

Кожгортыг, Казанцов 6іктыг серамбана чуж6ма тај6 том мортлыг вїстал6мс6 кывзыны оз дыш6д. Сїј6 еск6 вїсталіс уна-на. Но друг ј6зыс берг6дчїс 6з6слан: пыр6 Чајковскїј јорт. Тај6 в6лі ортсысањ нїн6м6н торјавт6м, ш6р тушаа, ар 28 морт. Вїзаасїс. П6рччїс вывгыс пасс6 да, кызі і Грїша Гороповл6н, ставлы 6їнамас шыбытчїсны шуґа мор6с вылас КИМ да јубїлејн6ј значок.

—Сам6ј пр6ст6ј морт,—кыл6 сорнїтїсны, кодјас пер-војыг на аз6ны Чајковскїј јорт6с. А кодыр бара думыш-тасны сїј6 уж јылыг—оз ескыссы налы.

—дасвіт тысачнїк пыддї верм6 ужавны.

—Комын полтысачнїк мында верм6 ужавны.

Чајковскїј јылыг таш6м думјасс6 ор6дїсны совешща-нїје вост6м6н.

В6рпунктын јуралысгыг доклад кывзїсны л6на. Сїј6 вїсталїс общ6ја, кыґ шуасны, јог дорышјасс6 г6гр6с-тал6м6н, торја ј6з выл6 їндыт6г. Тыдал6 полїс, мед асс6 ез крїтїкујтны, но і тај6 г6гр6с сорнїсыс позїс азґыны јо-га сувтыг вопросјас:

—Кызі-н6 сїј6 артм6? Те шуан, в6рпунктын-п6 тај6 вїт луннас ужалїс 56 рубшщїк, а в6ч6ма-с6мын 904 ку-бометр. Тај6 сек, кор Чајковскїј 6тнас в6чїс 200—250 кубо-метр, кор Турјевл6н брїгадаыс быд лун п6р6д6 180—200% норма дїн6, кор Мелехїн п6р6дїс 22 кубометр6н лун, план сертї-к6, 300% г6г6р.

—Те шуїн,—сет6 вопрос м6д морт,—трактор дїн6 де-талјас-п6 вїччысїм т6лыг6н-жынј6н, тракторн6ј додјас дї-н6 25 комплект п6лучїтлїм тујт6м п6л6зјас. Кодї мыжа?

—Вїстав н6шта, мыґла 6тї луннас ужалысјасс6 кык-ку-јїм уж вылас сувт6дл6ны?

—Вїстав сїґж6, кызі кол6 г6г6рвоны тенсыд шу6мт6, мыґ пр6їзводственн6ј аппаратын дурґывт6т зыкс6ны. Абу-6 сен унжыктор к6лачжын6н јук6м дорыс?

—Нөштa вiстaв: кыҗ-нө сiҗ артмiс, мыҗ вөрпунктын абуоҥ, краснөҗ уголокҗас, газетҗас, абу котыртөмa култур-нөҗ шөҗчдөг?

Чaҗковскiҗ да Торопов пукалiсны стен дорын, i налөн таҗө вoпрoсҗасыс вөлисны сещөм-жө лечыддөҥ да целө ин-манаоҥ, быттө лылiсны перекрестнөҗ бiөн. Вөрпунктөн җуралыс, каҗитчө, век чiнiс, бөбмiс.

—А мыҗла өнөҗ-на абу вөчөмa договорҗас ны өтi кол-хозкөд?

—Лоө оз коркө котыртөмa технiческөҗ велөдчөм, по-литкружокҗас?

Вөрпунктса җуралыс вочавiҗiс сөмын өтi-өтi кывҗасөн:

—Абу...Ег-на... Вөчтөм... лоө-жө...

А бөрыннас весiҗ лоiс шуны:

—Асныд төданныд, җортҗас, ме абу велөдчөмa морт. Тыдалө, ог куж вескөдлынысө.

Збыллуныс мыҗтакө таҗө шуөмас, дерт, вөли. Но ез вөв став помкаыс таын. Ставгыс төдчiс, мыҗ вөрпунктөн җуралысөн пукалө сещөм морт, кодi олөмгыс колөмa бөрө, кодi вескөдлө вaҗ, стародеревенскөҗ методҗасөн выл кадын, кор ужсө мехaнiҗируҗтөмa, быдмөмaоҥ выл җөз—стахановецҗас, тысачнiҗҗас.

—А технорукад неграмотнөҗ-жө?—зев лада сетны тат-чө вoпрoс.—Сiҗө теҗ отсавны должен?

I ставыс җурҗассө бергодiсны техноруклаң, кодi пука-лiс жожын, лыбөддөм пiҗдөсҗассө кiҗаснас сывҗыштөмөн.

—Ме бөрҗiҗык выступiтa,—шуiс сiҗс.

Керкаын лоiс пөҥ. Вовсiсны сорнiҗҗас. Первоҗ сетiсны мастерҗаслы кыв.

Сорнiҗiсны унаөн. Öтiҗас сорнiҗтөм раҗi, мөдҗас пөса да сөлөмсагыс.

Кыҗi i колө вөли вiччысны, тысачнiҗҗас—Чaҗковскiҗ да Торопов—асланыс сорнiҗын вөрпунктөн вескөдлысҗаслыс ужсө петкөдлiсны гугсаң i бансаң. Налөн сорнiҗыс абу вообщe, абу гөгрөс, а течөмa фaктҗасыс i фaктҗасыс: кыс-касан туҗҗас җылыс, iнструментҗас җылыс, уж производi-тельност кыпөддөм җылыс, културнөҗ обслуживaнiҗe котыр-төм җылыс, обезлiчка бырөддөм җылыс, мехaнiҗaҗa тыр-выҗө iсползуҗтөм җылыс.

Вөрпромышленностын воҗынмунысҗас пөвсыс таҗө мед-

бур представителјасыс зев бура гѳгѳрвоѳны і сіѳ, мы ѳелѳыс абу сѳмын „мелочјасын“.

—Вреѳителство ем і мѳјан вѳрпунктын,—закључајтѳ Чајковскіј јорт,—кѳт ескѳ і мѳјан тѳхнорукным аслас сорнын ставсѳ мѳчаа шылѳѳіс-молѳѳіс.

Совешщаніје помасіс сорѳн-нын. Кварталјасыс волѳм јѳз гораа разѳѳѳісны вѳр тујјасѳѳ, доѳшы ѳуртѳмѳн да вѳвјас корсјѳѳлѳмѳн вѳрлыс вугралѳмсѳ палѳѳіг. На-јѳ вѳліны доволенѳс кык торјѳн: первојыс сыѳн, мыј лоі вісталѳма асланыс тырмытѳмторјас јылыс, кодјас зев-нын уна чукѳрмылісны да јірісны гражданскѳј советны-сѳ, а мѳѳыс—законнѳј горѳѳітѳѳм сыѳн, мыј најѳ вѳрпунк-тын емѳс јѳз—Чајковскіј, Торопов, кодјас уж јылыс јур-гѳ слава Комі АССР паста і сы сајын.

ВКП(б) рајкомыс представител аслас сорніас шуіс, мыј тысачнікјас, стахановецјас ѳѳн јур вомлѳс вылынжы-кѳс вѳрпунктын вескѳѳдысјасыс.

* * *

Чајковскіј гортас локтіс бурещ сек, кор раѳіо пыр кыліс Кремлын даскык час вартѳм. Сегга јурѳѳтіс „Інтернаціо-нал“.

Гріша Торопов уѳмѳѳѳіс сіѳѳ кварталын, кѳні вѳлі со-вешщаніје. Ез уѳсы, і оз ескыссы сіѳѳ кывјаслы, кодјас-сѳс шуіс базаса начальнік, да кодјасѳс рајкомыс предста-вител ошкіс.

—Збыл-ѳмѳѳ „гѳтралісны“? Бара-ѳмѳѳ вѳжасны выл уж вылѳ?

Но ез выл ужыс повѳѳѳѳлы Грішаѳс, а сіѳѳ, мыј вѳр-пунктѳн вескѳѳдыны ѳелѳѳжык лоѳ сылы. Ассыс вынтѳ ѳерт сіѳѳ оз жаліт. Но вот тырмас-ѳ сылѳн кужѳмлуныс? Сіѳѳ нѳшта і нѳшта ѳѳтыс артыштіс аслас вын јылыс, а пѳпугѳѳ сек-жѳ воалісны думјас, мыј ескѳ ковмас вѳчны первојја лунјасѳ, збыл-кѳ ковмас лоны вѳрпунктса началь-нікѳн.

Ассыс думјассѳ, ассыс сорнісѳ сіѳѳ раѳејтліс вынѳѳ-ны Сталін јорт кывјасѳн. ѳні сіѳ-жѳ корсіс Сталінлыс сещѳм кывјас, кодјас ескѳ отсалісны сылы кѳсјысны лѳѳѳ ѳе кѳсјысны вескѳѳдыны вѳрпунктѳн.

Õшиң пыр сiјõ вiқõдiс сез јенежõ, кõнi југыда қiрдa-
лiснy коғувјас. Со õтi iзтор, кодõс невескыда шубны ко-
ғулõн, бiõн шõрыштiс сынõдсõ да кусiс сõмын му берõ
воiг-нiн. Керка етенõ ывлaвывсаңыс кучкiс кõзыдыс.

„Мыј-нõ мыјкõ он шу?—кодкõ бытõõ сылыс јуалис.
Но Торопов õнi ез-нiн думaјт сы јылыс, колõ оз при-
митны вõрпункт. Сiјõ аққис-нiн Сталин јортлыс сешõм
вiстaлõм, кõнi сiјõ шуб, мыј колõ смелжыка выдвiгајт-
ны вескõдлана уж вылõ выл јõзõс—стахановецјасõс,
честнõја ужaлысјасõс. Ез, Торопов õнi ез та јылыс мõв-
пав. Та јылыс сылõн шубма-нiн. Сiјõ õнi мõвпалис сы
јылыс, вермас-õ регыдја кадõ вõрпунктсõ вõчны стаха-
новскõјõн.

А. ЗУЗЕВ

ТОМЈӨЗЛӨН ВОЖАК

Людмила Кузминичналы кыз квайт арбс. Сөллөмыс ыпжалдө томлундөн да радлундөн. Сорнитигдөн вомыскдө щдщ ворсдчдны сдд гнкымжасыс, баныштдөм чуждөм вывгыс омдла вешывлдө нум.

Со сижө терыба вослалис скдт картајас дорган, мыјкдө збоја виставлис скдтнцајаслы, севса сарај пос куза пелка котдртис кык дшина пдлдстчыштдөм керкад...

Сдкыда важдөн овсылис Катајев Кузма Александровичлы. Сдмын-на воны кутис лдгыд олдмыс, коддс ваис сдветскдј власт, а чорыд вгддм помалис Кузмалыс олдмсд. Мдвпавлис сижө выл керка лдсдддм јылыс, но ез удит стрдйтчыны, семјасд колис килчддтдг, пдлынтчдм керка пдлдн.

Керка пыщкӧсыс кӧт і важ, но пелк. Гӧгӧрбок мыскӧ-
ма да чышкӧма. Стенјас мичмӧдӧма портретјасӧн, плакат-
јасӧн да фотокарточкајасӧн. Комнатасӧ вежӧсјас вылӧ
јуклӧма занавескајасӧн. Пызан вевтӧма жежыд skateртӧн,
а мӧд пызан вылын кыгајас да выл газетјас. Тани аслас
том воккӧд да мамкӧд олӧ комсомолка Лудм'ла Кузми-
нычна Катајева.

Челад дырса војасыс сылӧн колны горт гӧгӧрса ужын.
Кӧт кущӧм окота ез вӧв мунны школаӧ, щӧщјасасыскӧд
велӧдчыны, гажаа ворсны, сӧі і ез удајтчы сылы ветлы-
ны. Мамыс вӧлі Лудмилалы век вӧсталӧ ӧтӧс:

— Нынӧм теӧ бовјавны, наставнычаӧ он-жӧ во, а пестӧ
пыртны да мӧстӧ лыстыны і школајасӧ ветлытӧг-на почас.
Ми-тај ег велӧдчывлӧ да век кущӧмкӧ наӧ сојлим...

Ӧкмыс арӧсӧн Лудмилалы лоі кутчысны гӧр јурӧ да
бертны сені нер вынјӧрсӧ. Быд ужын отсасӧ вӧсӧдчан
батыслы да мамыслы. Зӧласаӧ ужалӧм артмӧдӧ сын
сӧкыдјасыс повтӧмлун, ужын мастерство да зӧлун.

даскӧкјамыс арӧс тырӧгӧн сӧјӧ аскежын-нин ужаліс вӧ-
рын. Гортсаӧныс кујимсо кілометр сајын пӧрлӧдліс куз
козјас, пожӧмјас да кыскаліс вӧлӧн. Быд тӧв кутіс колны
вӧрын, быд тулыс—вӧр кылӧдан інын. Лудмилаӧс век
јонжыка кутісны рафетны мукӧд опытној рабочӧјјас. Ра-
фетлісны да кыскісны ас дінаныс, бригадааныс. Лудмила
вӧлі торја збој, сӧкыдлувјасыс повтӧм, уж вылын еуг да
настојчӧвӧј. Сӧјӧ не сӧмын ужнас оз колчы вӧлі мужчі-
најасыс, но і унаыс петкӧдліс налы јарјугыд прӧмер, ас
бӧрсаыс мукӧд томјӧзӧс кыскӧмӧн.

1931-ӧд васа тулысын Лудмилалӧн пыктыліс кокыс. Но
сӧјӧ ез колчы гортас, колхозса томјӧзкӧд ӧтлаын кајіс
Пывва ју јылыс вӧр кылӧдан ужјас вылӧ. Кок вӧсӧм вылӧ
вӧдӧдтӧг сӧјӧ ужаліс медвозза радјасын.

Пывва јулӧн ковтысыс тырӧма ваӧн, коді, кумылгаӧн
гартчӧг да бузӧдчӧг тырјі, ӧдјӧ ісковтӧ увлаӧ. Тащӧм дыр-
јыс, мољӧн кылӧдчӧгӧн, торја јона колӧны збој да пов-
тӧм јӧз. Лудмила быд пӧрјӧ медвоз котӧртӧ заторјас вы-
лӧ, мездалӧ најӧс да мољ вывті сырчӧк моз котралӧгтыр
кывтӧ керјаскӧд ӧтлаын. Сӧјӧ онас Лудмила керјаскӧд
щӧщ кывтіс ӧкмыссо кілометр сајӧ, Пывва ју јывсаӧ за-
воӧдӧтӧмӧн да Котлас горулын помалӧмӧн.

Колѡм во кылѡдчан ужјас торја-нин јона топавлісны. Шонділѡн луныг-лун век жармісны југѡрјасыс, ноньнитісны му вылыс тѡвбыдса сапкѡм лымсѡ некымын лунѡн. Јемва ју ѡдјѡ воггаліс, а сы вывті колѡ вѡлі вужны уна кылѡдчыслы. Мунысјас пѡвсыс да колхозыс ез сур ні ѡті смельчак, коді ескѡ лыгтіс вужны воггалѡм ју вомѡн. Секі ѡдјѡ локтіс рабочѡјјас пѡвсѡ Лудміла, чукѡртіс најѡс да вісталіс:

— Мунамѡј, мужікјас!

Колхознікјас да колхозніцајас ез кѡсјыны ескыны, мыј Лудмілалѡн мыјкѡ артмас. Најѡ леччісны ју берег вылѡ да сѡмын сінјассѡ паскѡдѡмѡн віѡдѡны повтѡм ныв вылѡ.

Лудміла ѡтносѡн, став колхознікјас сін возын, бостіс неыжыд пыж да сыѡ кутчыгѡмѡн, а вогса местајастыс сы вылын вужѡмѡн мѡдѡдчіс мѡдар берегас.

— Ен мун, Лудміла.

— Да вѡјан, ен мун.

— Бергѡдчы,—горзісны берегсаң.

Но сіјѡ вѡлі увлекітчѡма мѡдторјѡн. Вужавліс паскыд да вывті візув Јемва мѡдар берегѡз, докажітіс, мыј вѡр кылѡдан інѡ мунысјаслы вужны позѡ дај быт колѡ. Секі вѡлісті ва дѡрѡ леччісны том нывкаѡн ызјѡдѡм кылѡдчысјас, најѡ вужісны мѡдар берегѡ. Лудмілалѡн ѡті тајѡ повтѡм поступокыс јона зев ѡтсаліс решітны вѡр кылѡдчѡмлыс успехѡ: колхознѡј брігада аскадын петіс ју јылѡ да срок кежлѡ кылѡдіс сетыс став вѡрсѡ.

1933-ѡд воын сіјѡс індісны „Југыд лун“ колхозса молочно-товарнѡј фермаын јуралысѡн. Сексаң сылѡн став ужыс јітчѡ скѡтлыс пѡрадоксѡ бурмѡдѡм вѡсна-нын, скѡт јурлыѡ содтѡм вѡсна, скѡтлыс продуктівногт кыпѡдѡм вѡсна тышкѡд.

Ѳті арын дѡјмѡма ѡті мѡслѡн кокыс да сіјѡ колччѡма стадоыс сук пармаѡ, сіктсаң кык кілометр сајѡ. Лудміла муніс колхоз правленіјеѡ, бура вісталіс налы лѡбмтор јывсыс да быт коріс сетны мѡс бурдѡдѡмын ѡтсѡг, кѡч-нін стѡрѡжѡс, коді ескѡ медем дежурітіс мѡс дінын. Но колхозса вескѡдлысјас сені сек букушѡн віѡдѡны скѡт вылѡ. Најѡ сылы вісталісны:

— дѡјміс-кѡ—начкад, морлы сыкѡд.

— Начкынытö век удитам, а колö сiјöс бурдöдны. Ти-
жан ног колхозлыг став скöтсö вермам бырöдны...

Заводитлис венчыны Лудмила, но сылыг доводжасö
колхозса вескöдлыгяс пыдди ез богтлыны. Но i сiјö ез
кывзы налыг вiставлöмсö. Сiјö вöли ескö, мыј мöскöс позö-
на бурдöдны.

Лудмила ачыс мунис дојмöм мöс дiнö. Колы кыз кык
пемыд вој, но ез коллы здук, медем сiјö торјöдчылис мöс
дiныс. Кыз кык вој чöж сiјö öтнас вужавлис визув Лемва
ју сажö да дежуритис мöс дiнын. Вој-вој, сап пемыднас
сiјö километр жын сажыс жуыс кыскалис мöслы ва, вежла-
лис сылыг сојансö, некымыныг разавлис да кöртавлис кок-
сö, ыждöдлис сiјöс мелі кывјасөн. Кыз којмöд лун вылас
мöслөн кокыс вöли бурдöма да најö орчөн мунисны ста-
дöб.

Сiјö кыз кык војыс вöли тырöма уна епизодјасөн.

Öтчыд Лудмила рытјысöм бöрын мöдöдчiс мöс дiнö.
Вöли сещöм пемыд, мыј вiт восков сажыс нiнöм оз тыдав.
Сетчö-жö сесга гылалис ул слöт. Кор пыжлөн нырыс ма-
тыстчiс мöдар берег дорö, возвывгыс Лудмила казалис
кущöмкö сöд јокмыл, кодöс чajtис понöлөн. Но кор пыж-
лөн нырыс суцкыгiс берегö, сöд јокмылсан кылис муж-
скöј гöлöс:

— Вужöд менö мöдарас.

Нывлөн сöлöмыс ыркнитис. „Кущöм лешöј тати öни та-
щöмнас ветлö“—мöвпыштис сiјö, сесга вынјассö зевтöмөн,
збоја јуалис:

— Коди те сещöмыс? Көнöг тенад јортјасыд?

Сiјö богтис кiас пелыссö да сувтис тöдтöм мужиксан
некымын восков сажö.

— Вод кымынөн пыж шöрас.

Тöдтöм морт заводитис пöрјасыны:

— Ог вермы... вај сöлöд моздорад.

Секі Лудмила öдјö кыпöдiс пелыссö тöдтöм морт јур
вестö да збоја командујтис:

— Сувт, сволоч, да öдјö вод пыжас, жујјалан-кö—пе-
лыснас јурад камöбта...

Пышјалысгы лоi кывзысны збој комсомолкалыг. Сiјöс
лоi вужöдöма ју мöдар дорас да мöдöдöма колана местаö.
Лудмила вылпöв вужiс ју мöдлапöлö, да, мöскыг дыр гаж-

тöмтчöм бöрын, ödjö воглаліс сы дінö. Сылыг небыда сы-
лöмсö да збој кок шысö вермісны кывны сöмын шоныд
позјассааныс эебсöм вöрса лебачјас да вугралыг куэ коз-
јас...

Љуџмілаöс позö аэзыны быдлаыс. Сы дінö отсöгла лок-
тöны не сöмын лыстыгысјас, кукаңвігысјас да поревігыс-
јас, но частö воывлöны і колхозніцајас. Кущöмкö кол-
хозніклөн мöскыс торкөма—локтöны сы дінö, мöдлөн ыж
кокыс дојмöма—локтöны сы дінö, којмöдлөн поргыс ві-
мöма—бара-жö локтöны сы дінö. І век, лунын көт војын,
аэзöны тајö прöстöј өіктса нывсаң колана отсöг. Сіјö оз
өткажіт налы, лунын көт војын. Сіјö практик, лыддö
кыгајас, тöдмасö ветеринаріја да зоотехніка вöпросјасөн.
Сылы өткод донаөс став скöтыс колхозлөн, көт колхоз-
нікјаслөн.

Аслас честнöј, муэлывтöм ужөн Љуџміла шедöдіс сіјöс,
мыј колхозлыг став мöсјассö лоі пöртöма метісјасö. Сіјö
вескөдлö-нін колхозса молочно-товарнöј да поревізан то-
варнöј фермајасөн. Мöсјаслыг вогöгöрса шöркод лыстöм-
сö лоі кыпöдöма 800 літрсаң 1200 літрöз, а таво-нін фер-
ма тышкасö вогöгöрөн быд мöс вылö 1400 літр лыстöм
вöсна.

Љуџміла Катајева вескөдлöм улын öні ем 145 јур сура
скöт, 41 порс. Сіјö вескөдлöм да велöдöм улын ужалöны
6 лыстыгыс, 2 поревігыс да 3 кукаңвігыс. Рөдіналы пре-
даннöј ужөн сіјö на пöвсын шедöдіс ыжыд авторітет да
доверіје.

Гізім во сајын-на Љуџміла вöлі малограмотнöј, ез
куж бура лыддысны да гіжны. Комсомолецјас корлывліс-
ны сіјöс собраніејас вылö; корісны щöщ пырны том лени-
нецјас радö.

— Ме-жö неграмотнöј,—первојсö јандыгыштіг тырјі
вісталіс Љуџміла,—нінöм ог куж сені вöчны.

— Грамотаыд шедана делö, отсалам велöдчыныд.

Öті рытö, дыр мөвпалöм бöрын, Љуџміла матыстчіс
комсомолец дінö да волнүтчöмөн вісталіс:

— Гіж, Васа, шыöдчöм. Көсја пырны комсомолö.

Шыöдчöм помын сулаліс чукылöс-мукулöс буквајаса
кырымпас: „Љуміла Каатјева“.

— Сесса бытö өінјасöј вогсісны. Ме дінö прікрепітіс-

ны комсомолецс да сыкөд заводіті велөдчыны. Лунтыр ужалам участокын, пөрлөдлам да кыскалам кыз керјас, а рытнас, баракө пырөмөн щөщ бостчам кыга дорө, велөдчам лыддысны да гижны. Грамота меным кутіс сетчыны.

Ас вылас дугдывтөг ужалөмөн Лудміла пөрі грамотнөј, сіктса воґын муныс, культурнөј мортө. Во сајын сіјөс комсомолецјас өтсөгласөн бөрјісны-нын первічнөј комсомольскөј организацијаса секретарө.

Первічнөј организацијаса секретарлөн објазанностјасыс зев паскыдөс. Сіјө—век томјөз пөвсын. Собранијејас вылө, кодјасөс чукөртавлө комсомольскөј организација, воывлөны колхозса став томјөз. Најө кывзөны Лудмілалыс докладјас да өтлаын обсуждајтөны велөдчөм, культурнөја шојччөм, стахановскөја ужалөм јылыс вопросјас. Томјөз пөвсын беседаяс нуөдөм да газетјас лыддөм вылө торјөдөма кык комсомолецс. Лудміла ачыс төлын ветывлө вөручастокјасө томјөзкөд беседаяс нуөдалөм вылө, ачыс виґөдө колхознөј клубын пөрадок бөрсө, велөдө томјөзөс сывны выл сыланкывјас, јөктыны выл таңецјас.

Комсомолецјас өдјө паскөдөны томјөз пөвсын ассыныс вліјәніјесө. Во сајын-на колхозын вөлі 8 комсомолец, а өні најө лоіны дасвітөн. Најө ставныс, кызі і первічнөј организацијаса секретарыс, велөдчөны політкружоқын.

Леңінскөј комсомол да большевикјас партија вескөдлөм улын неграмотнөј, вөвлөм гөл крестәнин ныв, Лудміла Кузминична Катајева быдміс государственнөј деятелөз. Весланаса избірателнөј округыс бөрјысысјас тавоса јун 26-өд лунө сіјөс бөрјісны Комі АССР Верховнөј Советса депутатө.

Комсомоллөн да партијалөн, мијан шуда рөфіналөн вернөј ныв, сіјө честөн оправдајтас народлыс дөверіјесө.

КУЛІМ ПОКОЛЕНІЕ¹⁾

I.

Жеңыд төвса лун өдјө кутіс рөмдыны. Јенежыс вочасөн пыр јонжыка і јонжыка пемдіс. Өті бөрса мөд өзјалисны козувјас. Төдлытөг моз локтіс рыт.

Базаса механическөј мастерскөјын жургіс дінамо-мотор, бергалісны приводнөј ременјас, кыліс көртөн көртө клонөдөм. Тіскіјас дорын, слесарнөј станокјас дорын мышкыраісны ужалысјас: кодкө рашпілөн зыртіс, кодкө вундіс, кодкө камгіс-кучкаліс зубілә. Велавтөм мортлөн ескө журыс вісміс тајө зыкыс.

Пыді вежөсыс петіс пөрысінік морт да өчкісө лептыләмөн віөдліс стөнын өшалан часі вылә.

— Е-е, нөләд час-нын,—шуыштіс сіјө аслыс. Тајө вөлі старшөј механик, Іван Кузміч. Базайн сіјөс прөстө Кузмічөн шуөны.

Кузміч век медбөрјәөн муно мастерскөјыс. Мунтөзыс гөгөр кышовтас, төждысан сінјасөн ставсө прөверітас, вундөмаөс-кө ідравны кушөмкө інструмент—копрөдлыштас јурнас да нуас места вылас, сөсә пагтасас, кусөдас біјас да вөлісті петас ігнавын. Тазі пөшти быд лун. Ужалысјас велалөмаөс-нын ташөм пөрадокас.

Но талун Кузміч термасіс вөжык мунны. Кышовтіс, сетіс індөдјас, сөсә чукөстіс отсасысөс да вісталіс:

— Меным мунны колө, зев јона колө. Віт час кежлә өтіләө корісны. Гөгөрвоан? Колө сојыштны да вежыштны-на меным. А те, кор помагас ужыс, відлы гөгөр да

1) „Тракторістка Васа“ повестыс серпасјас.

ігнав. На тең клучјасб, да пачас бисб ен-жб колб, мед пбжар ескб ез ло.

— Ставыс ладнб лоб, Кузмич,—ескбдіс отсагысыс.

— Вот, вот; ме надетчыны кута.

Кузмич сетіс клучјас да муніс пагтасны.

Иван Кузмичбс базаын ставныс тбдбны; да і не сбмын базаын. Луббб морт сіктын ошкыштас тіјанлы сіјбс. А піонерјаслбн, кор кыласны Кузмич јылыс јуасбм, сінныс долыда бзјас.

— Сада Ваһабс?—чужыштбмбн шуасны најб.—Коді-нб сіјбс оз тбд?. Сіјбс кбнкб і карын тбдбны.

Томан-лі, піщаль-лі кодлбнкб жугалас, мбдлаб оз-нын ну, а Кузмич дорб шыасас. Ковмас-кб спојатны пістбм ведра, лббб кбрт пач зонталыштны—бара-жб Кузмич ор-дб нубны. А мукбд дырјі колхозлбн кушбмкб машина торкас да сек быт-нын сы дорб шыасны. І быдбнлы сіјб азб кад, некбды оз бткајит. Сешбм-нын бур сблбма сі-јб. А торјбн-нын радетб піонерјасбс. Прбст лунб накбд і нокбс. Кымынкб пурт ныждылісны-нын сылыс, кымынкб піскбдчан чеглісны-жб-нын.

— Ак, јолкі эелоныје!—секі шуыштас Кузмич да дві-тбмбн копрбдлыштас јурнас.—Тагі-бмббј ме велбді тіја-нбс? Орбданныд ті менб, ек-ек-ек...Но да ладнб, кызкб-мыјкб вылбс нббам.—І посні слесарјас тбдбны, мыј Куз-мич абу скбрмбма на вылб. Зато јуалбј луббб піонерлыс, кызі ужалб трактор, кызі вбчбма дінамо-мотор, јуалбј електричество јылыс—ставсб стбча вібталас тіјанлы. Куз-мич локтбмсаң кујім коф гажажык лбі олбмыс челафлбн. Ас вбчбм автомобилјас, самолет моделјас, парходјас, быдсама жбырганјас—но мыјсб ез велбд вбчны Кузмич.

А Кузмич ужалб важбн-код-нын, база лоан медвозга лунјассаң. Абу сылбн гбтыр нб челаф. Вбвлбмабс-жб ес-кб, да коркб војна мунан војасб кувсбмабс ставныс. Пер-вој шыгјалбм, а сесга тіф віббм бти ббрса мбдбс нуіс. І колы Кузмич чун-бтнас. Сы вбсна, гашкб, сешбма і радетб тб јбзлыс челафтб-да.

Пбрыслаң-нын катовтбдіс Кузмичбс. Ветлбдлб мыш-кыртчыштбмбн, бытб арлыдјасыс лчкбны пельпомјасас, кі кучікыс ставыс чуқырбс, сбнјасыс быдбн віббн-віббн тбдбны. Вомкбщјасыс увлаң бшјыштбмны-нын, нырыс-

јосмыштöма-і. Сöмын сінјасыс пыр-на зев томöс, некор наын оз тыдав муçом. Пöрынік мелі сінјас.

Вот і öні, кушмöм јурпыдöсас важінік кепка пуктöмөн, вушјöм бархатнöј вороғніка пальтосö пасталöмөн, сіјö посныдіка вослалігтыр термасö-мунö столовöјö.

— Уна-ö, бара, јöзыс сојö? Мед ескö ог-жö сормы,— мöвпаліг моз аскöдыс сорнітö сіјö. Беғнас сöмын јоткышт-сö да јоткыштсö.

А тајö кадын клубö чукöртчыны-нын кутісны пöнерјас. Талун налөн общöј сбор. Воғ-на да ещаднöс-на. Сöмын базаын олысјас кымынднкö локтöмаöс, а сіктыс некод-на абу.

Клубын гажа: плакатјас, лозунгјас, вожфјаслөн портретјас. Унатор челаф кіөн гіжöма да рісујтöма. А пöтöлök бердын, матöвöј абажурјас сајын öзјоны електрическöј лампочкајас да небыд југöрөн јурдöдöны быд пелöс.

Тані ставыс ем, мыј вöчöма челафөн Кузміч вескöд-лöм улын. Сунісјас јылын, бордјаснысö паскöдöмөн, öшалöны посныдік самолетјас, бытö збылыс лебöны Војвыв полусö. Пелöсын, пызан вылын, сулалö ас вöчöм мотор. Сöмын вклучіт ток, і кутас жургыны сіјö... Со і танк сулалö—грознöја чурвіöны дулојас, бытö быд здук дасöс востыны бі. Мыј ем медбурыс, ставсö вайöмаöс челаф.

Пыр унжыкөн і унжыкөн чукöрмöны пöнерјас. Ставныс гöрд галстукаöс, чістöј паскöмаöс, долыд сінјасаöс. Јургö челафлөн сöстöм сорні да серам. Најö гортынöс коф тані, асныс кöзајева.

Со і Вага локтіс—вожатöј. Челафјас гуç-котöртісны сы дорö да салутујтісны. Сегга мöда-мöдöс сорöмөн кутісны јуасны, сорнітöдны. Быдөн асгыс мыјкö термасö вівставны.

Васіліса щöщ-жö гöрд галстука, жежыд ковтаа. Неунакö ескö вöлі ічöтжык тушаыс, позіс асö чайтны пöнеркаөн.

— А дада Ваға?—артелөн јуасісны сылыс челаф.

— Локтас, локтас,—нумјалöмөн вочавізіс налы вожатöј. — Сіјö-кö көсјыгіс, локтас-нын. Неуна воғжык-на, а мі-öд шулім заводітны віт часын.

Віт час віччысіг моз пöнерјас кутісны сывны да ворс-

ны. Лым-жежыд дөрөмә, гөрүгалстука да сешөм-жө алө-
гөрү чужөмбанјаса детинка мастера зев гудөкагис. Аслас
муртса і тыдышто журыс гудөк сажыс, а ворсө сизі, быт-
тө медвоzza лунгаыс куш гудөкагөм вылын і олома.
Терыба котралөны посні чунјасыс кизјас вывти, а на улыс,
мөда-мөдөс вөтөдөмөн, кигөны езыс шыјас.

— Сада Ваһа!.. Сада Ваһа!..—друг котөрөн пырис да
гораа јүөртис өти пионерка. Сылөм лөһис. Ставөн чела-
јас долыда ускөдчисны өзөс дөрө. Ез-на удит Кузмич вос-
ковтны порог вомөн, өти бостис сылыс бедсө, мөд кепка-
сө, кујимөн кымын отсалисны пөрччыны палтосө да төв-
зөдисны-нуисны кытчөкө, гөгөрбок кышалөмөн, кыкнан
киас кутчыгөмөн, нуөдисны гөстөс да пуксөдисны. Перво-
сө сижө зик пелтөммылис моз, ез куж кодлыс-мыј кывзыны.
Өтөс малыштас урөдыс, мөдөс лапкөдыштас пельпомө-
дыс, којмөдөс—медга ічөтсө—пуксөдлас пизөс вылас, да
бурыс ропкөмөн шуалө:

— Но- но; пелтөммөдинныд старикөс... Енө ставныд,
енө ставныд өтщөщ, а то ме бөр пышја.

— Он пышја, сада Ваһа. Ми-өд ог лөзө,—долыда сера-
лисны чела.

— Сизкө лөзөј лолыштны,—щөщ-жө сералис Кузмич.—Тө-
данны-өд сөлөмөј менам важ тракторлөн кигөм моторко.

Кузмичлөн сінјасас помтөм долыдлун. І сижө чувствујтө
ачыс, мыј пөрысмыштөм сөлөмыс сешөма чеччө оз музөм-
лаыс, а визывса уна сикас рөма зоризјас ко. тајө сінјас-
сө ас гөгөргыс аззөмла. Сы вөсна сөлөм вылас вөли кок-
ныд да лычид. Вермис-кө ескө, ставнысө пуксөдалис пизөс
вылас, да-өд зөң отр'адтө, буракө, он төрөд.

Кор челајаслөн визувлуныс неуна лөһыштит, Вага киа-
гис Кузмичкөд.

— Позө заводитны?—нумјалигтыр сижө јуалис механикыс.

— Заводитө, заводитө, дочка,—мелиа сы вылө визөдө-
мөн вочавизис. Вагаөс сижө дочкаөн кынзи ас кejas некызи
мөдногөн оз і шулы. Сөмын собранјејас вылын, либө
контораын, шулас тыр нөмовнас, дај і то мукөд дырји
ылавлас-на. Сиз-нын кызкө артмис на костын. Нөшта кор
Вага велөдчис тракторнөј курсјас вылын да нуөдис Кузмич
вескөдлөм улын практикасө, секи-нын најө кутисны лөсав-
ны. Кузмич лоі быттө батөн Васалы.

Челафјас пуксаісны, общцѡј сбор заводітчіс.

— Мі, піонерјас, велѡдім выл Сталінскѡј Констітуціја,—пызан дорсаң сорнітіс Вага да думнас нїмкоѡагіс отраднас. Сылыс сїнјасѡ гажѡдісны орччѡн-орччѡн пуксалѡм чїстѡј паскѡма, гѡрд галстукјаса челаф.—Медым ескѡ лоі гѡгѡрвоанажык мїжанлы, кущѡм гырыс вермѡмјас жылыс гїжѡма Сталінскѡј Констітуціјаѡ, мї талун кывзам важ рабочѡјлыс—Іван Кузмїчлыс, ѡаѡа Вағалыс, вітсѡ. Тї, піонерјас, чужлінныд револуціја бѡрын ңекымын во мыстї. Важ олѡмсѡ, важ пѡрадѡкјасѡ тї енѡ тѡдлѡј. А ѡаѡа Ваға аслас немсыс жыныс унжык оліс важ царскѡј стрѡј дырјї, унатор аҗылыс, унатор ас мышку вылас кыскїс... Сїқкѡ, кыв сетам Іван Кузмїчлы.

Піонерјаслѡн аплодісментјасыс јурѡбтісны комната тырѡн. Кузмїч кокня сувтіс да, җормыны заводітѡм ус пыщкас ңумсѡ җебѡмѡн, мунїс пызан дорѡ.

Аплодісментјас дыр-на јургїсны. Кузмїч сулалїс јурсѡ лезѡмѡн, ус помсѡ вомаc курчѡмѡн. Сїјѡ мѡвпалїс—кыгі ескѡ заводітны, мыҗсаңжык? Окота вѡді прѡстѡј кывјасѡн, челафлы гѡгѡрвоана кывјасѡн віставны, петкѡдлыны Сталінскѡј Констітуціјалыс став ыҗдалунсѡ. І ѡні улыштїс, мыј оз артмы вісталѡмыс.

— Меным зев нїмкоѡ тіјан вылѡ віҗѡдны,—заводітїс Кузмїч, кор челафјас лантісны.—Тї оланныд гажа да шу-да кадѡ. Со, тіјан асланыд клуб, асланыд ворсанторјас, ставныд велѡдчанныд, быдманныд җоңвіҗаѡс, пѡтѡс, гажаѡс. Тїжанлы ңїнѡм повны аскїа луныс. Тї зев бура тѡданныд—Сталінскѡј Констітуціја мїжанлы, сѡветскѡј граҗданалы, гарантірујтѡ уж вылѡ право, образованїе вылѡ право, шојччѡм вылѡ право. Но ез тагі вѡв важѡн, мїжан томдырјї,—Кузмїч лолыштїс, нуѡдіс сїнјасѡ челаф јурјас вывті да кыскїс җепыс калмансѡ. Но сен-жѡ каҗалїс асыс ылалѡмсѡ да, ас вылас дівујтчѡмѡн јурсѡ копрѡдлігтыр, бѡр җебіс.

— да, поснї піјан, ез тагі вѡв важѡн,—мѡвпјасѡ чу-кѡртіг мозыс тѡдмѡдіс Кузмїч.—Ме уралскѡј заводса рабочѡј. Коркѡ нѡшта ічѡт дырјї-на ме кывлі батсаң со кущѡмтор... Тїжанлы каҗїтчас җешкоѡѡн, но тајѡ җїк збыл. Уралскѡј рабочѡјјаслѡн пѡлјасыс вѡлѡмаѡс крепостнѡјјасѡн. Налѡн кѡҗаїныс—помешчік—јона раѡејтлѡма картѡн

ворсны. Өтпыр сiјө ставсө ворссөма, сесса скон вылө сувтөддөма крепостнөј крестанасө дај најөс ворссөма. Картiөн ворссөддөм крестаналөн выль көчаныс вайөдiс ставнысө Уралө завод вылө ужавны. Вот тiјанлы важ олөмыс өтi серпас. Аззанныд, вөли ез секи ужалыс jөзлөн кушөмкө правојас? Крепостнөјјасөс не сөмын картiөн ворсөддiсны помещiкјас, но i вежлавлисны понјас вылө, вузавлисны, весиг вiавлисны суд-радтөг. Ме јешцө помнiта тащөм вiст, батсаң,—Кузмич лөсөдыштiс кiнас усјассө да здук-мөд чөволыштөм бөрын кутiс воғө вiставны.—Вескыда јурсыд сувтө. Өтi рабочөјлөн вөлөма томиник ныв, мiча да лөсыд. Өтпыр заводчыкыс ордө локтөма гөстiтны кушөмкө купеч. Мыј најө сен вөчөмаөс, кычi гөстiтөмаөс, ме ог төд. Кадыс вөлөма гождөм, вој-нин. Музөм jөзыд важөн-нин уғоны, а заводчик керкаын шумыс-пө стом-стоја. Сесса корасны сiјө нывтө. Купеч вiдлалас гөгөрбок да i шуас заводчыкы:

— Лөсыдкод-пө. давај вежсам баш на баш: те тајөс, а ме ассым ружјөс; немецкөј мастерлөн-пө.

Нылыд кор кылас тащөм горнынысө, келдөдас лым кодөз, горөдас да ускөдчас ывлаө, багыс дорө. Мыј сен воғө вөли, ме ог-нин помнiт. Вiсталөны, сөмын, кор купечыс локтас аскинас нывсө нуны багыс зырөдас сы вылө. Ферт, таыс буржыкыс сылы оз ло. Заводчик щөктөма бостны сiјөс, нуөдны вөрө, пөрччөдны да куш јайнас пуксөдны козувкот поз вылө, пу бердө топыда көрталөмөн. Важөн тајө вөлөма, оз-өд прөста помнiтны jөзыс. Војбыд-пө, дај мөд луынас-на горзөма. Љок горшөн горзө, кевмысө, но некод абу i лыстөма мездыны. Сiчi i кулөма сетчө; кушөз вiлөдөмаөс... Ставыс тајө збыль. Ме тајөн көс-јi петкөдлыны тiјанлы, iчөт пијан, кушөм сөкыд вөли важөн овны ужалыс jөзлы. Өнi мiјан Сталинскөј Конституцијаын гiжөма—мортөс мортөн експлоатирујтөм век кежлө бырөддөма. Сiјө шуштөм кадыс, код јылыс ме вiстали тiјанлы, некор-нин оз бергөдчы. Тiјан југыд да сөстөм олөмыд. Но вот бостам нөшта образованије вылө право. Тани ме ас јылыс-нин горнытышта.

Кузмич нуммуныштөмөн вiчөддiс чельад^а вылө. Најө пукалысны чөв, суда кывзисны. Чужөмбанјасаныс ворсөдчiс вiр, сiңјас вiчөдiсны сы вылө.

— Кыџи ме велӧдчи?—ассыс жуалис Куџмич.—Ти вот школаын велӧдчанныд, велӧдчӧмыс дон оз бостны. А меным ез улы сещӧм шудыд. Ме велӧдчи заводуын, мастер кабырјас улын. Јај век вӧли лӧз, јурџи кучик ез дугдыв дојмӧмыс. Мукӧд дырји куџлунтыртӧ кокјулад олӧмыс сещӧма лыгышмунан, он и тӧдлы, кыџи вугыртан. А сетчӧ тенӧ мастерыд и шапкас јурџиддыд, да јешщӧ щӧктас кыкыс кымын бергӧдчыны. Гинваыд петӧ ескӧ да он небос бӧрд, он норас-ни. Помнӧта ташӧмтор. Ме ыжыдкод-нын вӧли, отсали формовшщӧклы. Ужыс сещӧм: лыаыс вӧчам форма, сетчӧ сесса кӧстасны сыв чугун. Но вот, ӧтпыр ми вӧли вӧчам формасӧ.

Локтис мастер, виӧдлис да кыв шутӧг чужјис мијанлыс ужнымӧс; тыдалӧ, ез кажӧтчы. Менам ыжыд јорт и скӧрмис—щыг вӧли сӧјӧ, дај муџӧма пон моз. Кутис мастертӧ кӧддыс да тӧралан вомдорјасӧн жуалис: „Мыјла-пӧ“? А мӧдыс сӧмын југнӧтис гиннас да шуис: „Вылыс вӧчӧј“. И кутис мунны. Мӧдыс бара сувтӧдис. Секӧ мастер крута бергӧдчис да кучкис чужӧмас. А тајӧ здукнас на дортӧ бурещ вӧли нуӧны сыв чугун. Менам јортыд и уџи, да вескыда сыв чугун кӧш вылад. Мыј сен вӧли, страк думыштнысӧ ӧни. Вескыда ловјавывсыс сотчӧс мортыд. Но, дерт, работчӧјјас таыс кутисны шумӧтны, топӧдисны мастерӧс. И ме щӧщ вель ыжыд кӧрт торјӧн лыји сылы. И лун-мӧд мыгӧти код сурӧбс леччӧдисны острогӧ, менӧ вӧтлисны уж вылыс. Вот ташӧм ногӧн ме велӧдчыли да перјули кынӧмпӧт. Помнӧта јешщӧ и ташӧмтор...

Тајӧ рытӧ тӧдлытӧг ӧдјӧ мунис пиӧнерјаслӧн обшщӧј сбор. Унатор Куџмич вӧставлис налы ас олӧм јылыс, заводуын ужалӧмсӧ, царскӧј острогын пукалӧмсӧ, сесса германскӧј војна вылӧ ветлӧм, граждӧнскӧј војна би пыр мунӧмсӧ. Олӧмыс сылӧн озыр, кӧџ војбыд вӧсталас—помыс оз во. Куџмич—важ коммунист.

И ачыс Куџмич, кор помасис обшщӧј сбор, долыд сӧлӧмӧн пукалис челафјас пӧвсын да зормӧм усјассӧ шылӧдӧмӧн виӧдис пиӧнерјаслыс гажӧдчӧм. Најӧ, виџ вылын бобувјас моз, лебалисны-јӧктисны, гажа колыпкајјас моз зӧлгисны-сылисны вӧсныдӧк езыс гӧлӧсјасӧн.

Таџи кољлалисны тајӧ рытсӧ кујим поколенӧјелӧн быдтасјас.

Туробыс ез лѳн. Мѳд луннас сещѳм-жѳ јона шукѳс лым, сещѳм-жѳ ѳокыг ѳвѳжѳтѳс тѳв, јешщѳ-на жужыда лептѳс толајас.

ѳѳспетчерскѳјын рытјадорыс быд час жын мыгѳтѳ ѳлгѳс телефон. ѳѳспетчер пыр ѳтѳтор јубѳртѳс телефон трубкаѳ:

— Ез... Ез-на во... да, да, воан кад!

Рытнас-нын, кор кутѳсны ѳзјавны бѳјас, ѳѳспетчерскѳјѳ пырѳс тѳждысан чужѳма механѳк. ѳѳспетчерлы чужѳм вылас вѳѳѳдлѳм мыгѳтѳ сѳјѳ гѳгѳрвоѳс, мыј ставыс-на важ, да ышловѳѳмѳн пукѳс. Чѳва каллансѳ кыскалыштѳм бѳрын аслыс моз шуѳс:

— Ну, і поводѳа... Кокјывгыд ускѳдѳ, јолкѳ ѳелѳныје. Інам ог ѳшјы, сѳјѳ век дум вылын.

— Локтас,—мыјкѳ гѳжѳгтыр, јурсѳ кыпѳддытѳг ескѳдѳс ѳѳспетчер. Кузѳмѳч бергѳдчылѳмѳн вѳѳѳдлѳс сы вылѳ да јуалѳс:

— Локтас чајтан?

— Локтас,—бара ескѳдѳс ѳѳспетчер. Механѳк тѳждысѳм-пырыс копрѳддыштѳс јурсѳ:

— Шулі-ѳд ме сылы асывнас—ен бост уна. Ез-ѳд сѳјѳ кывзы, кѳнкѳ, бара-на кујѳмсѳѳс кымын бостѳс. А поводѳаыс со кущѳм. Вѳртѳыс нѳнѳм-на јешщѳ, сетѳ езжык тол, а вот татѳ воссаѳнтѳыс і страк! Кыѳѳ сѳјѳ сещѳм грузѳн локтас?.. Сетчѳ-жѳ јешщѳ пемдѳс.

— Војвожсѳ прѳјѳѳтѳма-нын,—вескѳдчылѳмѳн шуѳс ѳѳспетчер, очсыштѳмѳн нужмовтчылѳс да бара мыјкѳ кутѳс пасјавны клеткајас вылѳ јуклѳм бумага вылѳ.

— Војвожсаыс вѳт кѳлометр-на,—часѳ вылѳ вѳѳѳдѳм-ѳн сорнѳтѳс механѳк.—А јаг јывсаыс заводѳтчѳ медыжыд спускыс... Уна-ѳ кѳѳ кыскѳсѳ?

— Вылыс катѳшщесыс бостѳма 257 куб...

— Сѳ-ѳд, јолкѳ ѳелѳныје!—ѳорман ус помѳдыс асѳѳ тракнѳтѳс механѳк.

— ... да Војвожыс бостѳма мыјдакѳ,—сѳдѳс ѳѳспетчер. Кузѳмѳч нѳнѳм татчѳ ез шу, но јешщѳ јона зумышмѳм чужѳм сертѳыс позѳс казавны сылыс мајшасѳмсѳ. Вел дыр чѳволѳм бѳрын друг сувтѳс да чорыд гѳлѳсѳн шуѳс:

— Паньд ветла... Ог вермы таҕи виччысны. Гашкӧ маслопроводыс кынмис, гашкӧ гусеницаыс жугалис, гашкӧ... гашкӧ вӧлӧкын сулалӧ тащӧм каднас, сибӧдис-ли, мыл-ли.

— Кытчӧ-нӧ тенад арлыдӧн мунны, Кузмич,—ӧлӧдны заводитлис сиспетчер. Ачыл кытчӧкӧ вошан да сесса тенӧ ковмас корсны. Пемыд-ӧд ӧни.

— Ветла,—збылыс кӧсӧмӧн вочавиҕис Кузмич.—Пӧнар боста да мӧдӧдча. Гӧгӧрво те: оз поҕ еновтны вӧлӧкӧ машина. Сылы гаражын местаыс, а абу ывлаын.

— Но, кӧҕ виччысышт нӧшта ӧти здук.

— Ог, ог вермы виччысны. Виччысӧма-нин,—петиг мознын шуис механик.

Кузмич мунӧмсаҕ колі час сајас. Сиспетчер щӧкыда виҕӧдливлис часі вылӧ да тӧждысӧмпырыс копрӧдлис јурсӧ; тыдалӧ і сылӧн кутіс бырны наҕеја.

Телефон куза пӧшти быд дас минут мысҕи јуаҕисны контораһа, і быдысыс сиспетчер пыр ӧҕитор јуӧртис: „Езна во...“

А ывлавыв ӧтарӧ јонжыка пемдис. Тӧвлӧн шуҕлалӧмыс кылис весиг татчӧ, сиспетчерскӧјас. Ломтыһан кӧрт пач вомыс мукӧд дырји шыныс пуркнитлис ортсӧ.

Но вот кылис килчӧ ӧҕӧсӧн крапнитӧм. Сесса кодкӧ кутіс пыркӧдчыны. Сиспетчер, ӧҕӧс вылӧ виҕӧдӧмӧн, виччысис локтысӧс. Здук-мӧд мысҕи вогҕис ӧҕӧс да, кӧҕыл сынӧд сорыс, пырис Василіса.

— Воин-жӧ!—долыда горӧдис сиспетчер да пыр-жӧ кутчысис телефон трубкаӧ, медем јуӧртны контораӧ.

— Алло!.. Контора?.. Сиспетчер. Шудова воис!—Кинас телефонсӧ тупкыштӧмӧн сijo шыаҕис Ваһа дорӧ:—Вајӧдин машинатӧ?

— Тырбура,—кисӧ пач дорын шонтигтыр вочавиҕис трактористка.

— Локтис машинанас,—телефон пыр јуӧртис сиспетчер, сесса бара јуалис Василісалыс:

— Кымын кубометр?

— Кујимго кыҕӧс.

— Кујимго кыҕ кубометр,—телефонӧ долыда горӧдис сиспетчер, пунктис трубкасӧ да локтис Ваһа дорӧ.

— Ставсӧ те, нылӧ, повӧддин талун. А Кузмич весиг паньд кӧсјӧ вӧлі петны-нин.

— Кузмічкөд ми паныдасим километр кык сајын базасаң,— пач дорө буржыка ладмөдчөмөн висталис Васа. Ва паскөмгыс сылөн кутис кајны ру... Чужөмбанјасыс өзјисны кумач рөмөн, а гөлубөј сінјасас солкјасис серам.—Веритан-ө, өтнас петөма. Вот старикы!.. Но і виді-жө ме сіјөс.

— Ме-өд шуа вөлі сылы: віччысышт міса, локтас. Нет, оз терпитчы сылөн,—сің-жө сералигтыр сорнітис діспетчер. Кістис щажнікыс щаж да сетис Васалы:

— Ју, мед шоналыштан щөщ пышкөссаңыд.

— Аттө!—Васіліса бөгтис пөс щаж тыра кружка да посні вомтырөн кутис чурскыны јуны.

— А ез-өд лез Кузмічыд гаражө мунны. Ачым-пө нуөда машінасө. Мун-пө шојчы, а мі-нін агным сен весалам да чышкалам. Но, і старікан!

— Бур морт,—щөщ отсыштіс діспетчер.

— Зарні сөлөма,—аслыс моз шуыштіс тракторістка, һоровтчыштіс улөс мыш вылө да, пачын білыс ыргөмсө кывзігтыр, кутис мыкө мөвпавны.

МЫЛА ГОРӨН.

Мыла горөн
 Ворсө јон бандура,
 Лебзө пегна
 Шуда мујас выв.
 Вына јөла
 Јурөбтө Амурын,
 Көзид полус
 Кывзө вына кыв.
 Тајө гөлдөс—
 Томјөзлөн победа,
 Тајө ылым—
 Комсомоллөн гимн.
 Воғө вылө
 Вынјөр сјө сетө,
 Сјө пасјө
 Уна славнөј ним.
 Сыланкывјын—
 Сөвет вөсна бојјас;
 Сыланкывјын—
 Славитө Октабр;
 Фронтјас вылын
 Томынік геројјас,
 Кодјас воғын
 Бөрынтчис пыр враг.
 Сыланкывјын—
 доблест да отвага
 Повтөм јөзлөн
 Востіс шуда кад;
 Вына војтыр
 Gyрыс, зумыд шагөн
 Вескыд туйөд
 Мунө радыс-рад.

Сыланкывјын—
 Фабрікјас, колхозјас,
 Гажа томлун,
 Шуда оландыр,
 Тувсов садјын
 Зорізалыс розјас,
 Gyрыс плодјас
 Быдмөны көн тыр.
 Сыланкывјын—
 Мірсө шемөс коліс
 Чужан мулөн
 Вынјөра размах.
 Сыланкывјын—
 Востіс коді полус,
 Коді сетчө
 Сушкіс алөј флаг.
 Сыланкывјын—
 Косјас вылын збој јөз—
 Асыв вылын
 Міжан вернөј страж;
 Вына јөзлөн
 Мужественнөј чојјас—
 „Рөфіналөн“
 Славнөј екіпаж.
 Сыланкывјын—
 Брөнабн да сталөн
 Коді дорө
 Шуда, вөлнөј крај.
 Сыланкывјын—
 Радејтана Сталин.
 Став народлөн
 Вожд і ыжыд ај.

А. ГАБОВ.

КАЛЫКОВА ДОМНА ЖЫЛЫГ СЫЛАНКЫВ.

Те, домна, те, домна!
 Те јон тышын кулін,
 Те шуд вөсна пуктін том лов,
 Мед шедбдны мездлун

Сөветскөј том мулы,
Мед ужалыг лока ез ов.

Штаб краснөјлөн мөдөдөс
Белөјјас тылө
Сен некымын морта отр'ад,
Мед белөјлыг төдмавны
Вынсө і лыдсө...

І сы вылө те вөлін рад.

Со шочмисны пујас,
Со ерд вылын тујыс.
Со ыылын Помөздін кыр...
А Помөздін сикт шөрын
Кујлісны шујјас,
І ежыд лым лоома гыр.

Те, сикт дорө воіг,
Пыр наэөнік сылін,
І ас дінад вөлін зев стрөг.
А сөлөмсыд помтөм зік
Ескөмлун кылін
да враг дінө муртышттөм лөг.

Но врагјаслөн нырысыс
Кағалис тенө,
І туј ез ло пышыны бөр.
І врагјасыд бөстисны
Тенө сек пленө,
І пыткаыс вөлі зев скөр.

Те эвер сама пыткалы
Повтөг зік шулін:
„Вај, палачјас, бөстөј-жө лов.
Ме ужалыг јөз вөсна,
Шуд вөсна кула,
І кулөмыг ыөті ог пов...

Но, төдөј-жө, палачјас,
Кад регыд воас!
Мыј тіјанөн кістөма вір,
Сек тіјанлы, палачјас,
Кывкутны лоас,
І смерт возас сувтанныд ті!“

Сек зверјасыд шыщлісны
 Кітö і коктö,
 Но ез тöдны тенгыд мог-туј.
 Сек штыкјасöн тојлісны
 Тенгыд став боктö,
 І жі кудјö лецісны шуј.

Те, сомна, те, сомна!
 Те јон тышын кулін.
 Те мезд вöсна пуктін томлун...
 Со кыз во-нын зорқалö
 Шудлунöн муным,
 Но образыд некор оз вун.

Г. ЈЕРМОЉИН.

КЫЗ ВО.

Тöвзис кымöр.
 Мелі шондi кывтö,
 Јенеж вывсаң
 Којö зарні луч.
 Уліч шöртi
 Муна орччöн нывкöд.
 Чужöм вылын серам—абу муз.

Јургö сылöм.
 Барабан шы таргö—
 Уліч шöртi
 Нуö кыпыд шаг.
 Міјан вестын
 Тöлалö да шпоргö
 Мікöд щöщја
 КИМ-лөн алöј стаг.

Ворсöм шыыс
 Сещöм талун вына—
 Уліч вылö
 Оз тöр ыргөн шум.
 Мусар паста
 Јургö сiјö мыла.
 Став том јöзлыг
 Лептö мелі нум.

Мунан тујным
 Сарічöн моз гыö.
 Сылöм горгыс
 Потö улыч шöр.
 Міјан серам
 Сылöм шыкöд кысö.
 Нимкофлунным
 Морöсö оз тöр!
 —Тақ-мöј коркö
 Јіа саріч гыліс?
 Тақ-мöј коркö
 Увгіс парма вöр?
 Ташöм серам,
 Сылан гаж-мöј кывліс
 Міјан вöльнöј,
 Гажа улыч шöр?
 Менам нывка
 Лöсыдiка нумдiс,
 Кöсјiс шуны
 Меным воча кыв...
 Міјан бöрын
 Ыжыд вынөн јургiс
 Комсомоллөн
 Кыпыд сыланкыв:

Ңекѳн абу
Ташѳм мелі тѳлыс.
Ңекѳн абу
Јенеж ташѳм лѳз.
Ңекѳн таѳі
Оз, ѳерт, ѳорѳав тулыс.
Ңекѳн абу
Мі коѳ шуда јѳз!
Ңекыс оз сур
Мі коѳ гажа карыс.
Ңекыс оз сур
Мі коѳ наѳа му.
Ташѳм вынѳн
Ңекѳн кыпыѳ маршыс
Том ныв-зонлыс
Восковсѳ оз ну.
Сылан горыс
ѳзтѳ бѳн сѳлѳм.
Маршыс нуѳ
Јеѳн тужѳд шаг.

Косѳ корѳ
Кыпыѳ кывја сѳлѳм,
Воѳѳ нуны
Парѳіјалыс флаг.
Комсомолын
Быѳмѳ зумыѳ сѳла.
Гыѳн пуѳ
Том сѳлѳмын вѳр.
Ме щѳщ тани
ѳтѳ кывјѳн сыла,
Алѳј рѳмѳн
ѳорѳалис мед вѳр.
Јенеж шѳрті
Мелі шонѳі кывтѳ,
Міјан вестын
Кожѳ зары луѳ...
Улыѳ шѳрті
Муна орѳчѳн нывкѳд.
Чужѳм вылын серам—абу муѳ.

С. ЈЕРМОЈИИ.

ѳОРѳАЛѳ МУ ВЫЛЫН ТОМЛУН ѳА ГАЖ.

Ломав-жѳ, шонѳіѳј, шонты те шоныѳа,
Том јѳзлѳн куслытѳм шуд, олан гаж!
Рѳѳина! Чолѳм теѳ ыжыѳѳс мѳѳѳѳам.
Сетѳн те мѳјанлы томлун ѳа гаж!

Таыс мѳ, Рѳѳина, тенѳ таѳ ыжѳѳѳѳлам,
Бѳрјам мѳ сы вылѳ медмѳѳа кыв.
Кудрѳа јурсѳтѳ ѳорѳѳѳн мѳѳмѳѳам.
Течам мѳ те јылыс вылѳ сыланкыв.

Олѳмѳ паскыѳ туј востѳн те мѳјанлы.
Мѳјанѳс быѳтѳн ѳа велѳѳѳн те...
Та пыѳѳѳи шуам мѳ быѳмыс ныв-пѳјанлы,
Те вѳсна ловнысѳ пунктасны мед!

Збојџ ми, гажаџ. долыда лолалам.
Гордџа кутам ми асыным јур.
Зумыџџ, вынаџџ. Кыпыда вослалам.
Течам дворецјас ми бурјассыс бур.

Јџктам і сылам ми. Гџрајас жугџдлам.
Кужам і лыґыны, суґсас-кџ враг.
Мырјас і ежа ми тракторџн гугџдлам.
Мір вџсна кіаным кутам гџрд флаг.

Кыщџн і віџџн ми сынџџдті лебалам,
Ліјас пыр карабјас новлџџдлам щџщ.
Суе сінмџн граґица пџлџн ми сулалам.
Ыпјалџ славаџн Хасан ты рџч!

џомнаын стал да кџрт сывдам і фџормујтам.
џомналџн пыщкџсыс пыр мијан гџрд.
Ми паравозјаслыс пачјасџџ шурујтам,
Шыџџџдам мортџвџџм тајгалыс сџрт.

Нывјасџс асыным раџејтам-мілужтам.
Сіґ-жџ ми раџејтам стрџјкалыс гор.
Сџветскџј му вывті гажаа візувџџ,
ґірдалџ-ворсџџџџ быд посні шор.

Ковмас-кџ, асланым томлун да гаж вџсна
Шуам ми врагјаслы ташџмі кыв:
Ког кезлџ штык мијан лечыда кеслџма!...
Јурав-жџ томлунлџн збој ғыланкыв!.

Ломав-жџ, шондіџј, ґірдав те југыда,
Ставмувыв томјџзлы кој олан гаж!
Рџџіна, ґорґав-жџ! Тувччалџ зумыда
Сџветскџј му вывті томлун да гаж.

І. Гельков.

ЈАНСџџџГџН.

Кущџм тајџ асыв гажа!
Оз вун менам сіјџ нем.
Краснџј Арміјаџ муна,
Сіјџн ташџм долыд мем.

Сӧлӧм бердӧ муса нылӧс
Кутлӧ ӱебыдӧка кор,
Гудӧк бӧрса, кыпыд гажӧн,
Сылӧн жургӧс гӧлӧс гор.
Гӧгрӧс, сӧстӧм чужӧм вылас
Ворсӧс сылӧн долыдлун,
Мелӧ сӧнмыс бытӧтӧ шуӧс:
„Јешщӧ ӧтӧ здук ен мун“...
Ен те, муса менам, шоггы:
Тенӧ еновтыс ог ло,
Тетӧг менам нем оз овсы...
Ӧнӧ—коллӧд тужӧ лок!
Вӧлнӧј Рӧдӧна-мам вӧҗны
Щӧщ ӧ те ло быд лун даг.
Кодыр ковман отсӧг вылӧ,
Богт винтовка, патрон даст.
Черӧј пыдӧдӧ аслам кӧд
Ме винтовка богта сен.
Шуда олӧм вӧсна тышын
ӱекод мӧјанӧс оз вен!
Гажа Рӧдӧна мед быдмӧ!
Војна мӧјанлы оз ков.
Враг-кӧ гырӧс ырсӧ сужӧ—
Сыыс сӧлӧмным оз пов.
Враглы тӧвныр моз мӧ паныд
Секӧ петам, сӧлӧмшӧр.
Сӧмын сӧјӧс вӧтлӧм бӧрын
Гортӧ текӧд локтам бӧр.
Честӧн страна воҗын кута
Комсомолецлыс ме ӧм.
Вӧдӧд—морӧс менсым шонтӧ
Бӧ моз ӧзҗыс зарнӧ „КӧМ“.
Мӧда сӧнмӧс моз ме вӧҗны
Шуда мулыс межавыв ¹⁾.
Мӧрнӧј краҗын сыв-жӧ, нылӧј,
Мекӧд гажаҗыка сыв!

---

¹⁾ Межавыв—танӧ гӧгӧрвосӧ гранӧца.

КАҢТЫЛӨМ.

Бара војтөв
 Шувгө тані жар,
 Пујас вылыс
 Ыргөн корсө тіліг;
 Бара татчө
 Букуд воис ар,
 Мујас вылын
 Бара лоі нилөг.
 Рытја дорын
 Бөрдөм өшиң пыр
 Ҷорга өтнам
 Паскуд мујас вылө,
 Чизыр төвлыс
 Кывза помтөг сылөм,
 Журын мөвпјас
 Чукјасөны тыр.
 Сінјас возын
 Челаф дырса кад,
 Ылө колөм
 Гајтөм серпасторјас:
 Тағ-жө зерө,
 Шувгө піпу сад,
 Тағ-жө төлыс
 Нещкө ыргөн корјас.
 Шуштөм ывла,
 Керка гајтөм чөв.
 Менам вокөј
 Мешөк аслыс көртө,
 Сінас мамө
 Нөжјөникөн бөрдө,
 Чышкөд торјыс
 Вөчө волыс көв.
 Батө зумыш.
 Чојлөн гөлөс нор.
 Быдөн воклы
 Шуда ветлөм сіө.

Весіг пөчө,
 Сінва чышкігсор,
 Мыјкө пуктө
 Сылы піщөг піас.
 Кытчө вокөј
 Мунө рытја дор?
 Мыјла мамө
 Мешөк волыс вурө?
 Мыјла сылөн
 Сінва сіңі түрө?
 Гортө вокөј
 Бөрсө воас кор?
 Ег-на төдны
 Нынөм секи куж,
 Сөмын Ҷоргі
 Штыка пішчал вылө,
 Сегга көмтөг,
 Сбөрөм кежыс куш
 Улич шөрын
 Кутлі воклыс сылі.
 Ывла бөрдіс,
 Војтөв шувгіс лок.
 Пелөј кыліс
 Көјінјаслыс шыјас;
 Морөс пын
 Ветлөдлісны гыјас;
 Вөлі јірдөг,
 Лычкіс курыд шог.
 ... Вөт коф лунјас
 Гөгылтчісны пыр,
 Ота-мөдсө
 Термасөмөн вежіг.
 Јенеж вылыс
 Нөжјө леччигтыр
 Жежыд ешкын
 Мусө Ҷикөз ежіс.

Мујас вылѳ,
Муніс кыті вок,
Уна пѳв-нын
Віѳѳдны ме ешти,
Сѳмын некод
Јежыд лымја ежті
Ез-на вужрас,
Бѳрлаң ез-на лок.
Кытѳн сіѳ,
Мыјла абу дыр?
Кущѳм муын
Ветлѳ сѳлѳмшѳрѳј?
Быдлун кайтіс
Мамѳ міјан пыр,
Быдѳн лыдѳім
Сылыс воан пѳра.
Сѳмын весас.
Ѳтчыд рытја дор
Кодыр шонді
Вошіс пујас јылыс,
Воіс гортѳ
Ылі мујас вылыс
Сѳлѳм дојдан
Гажтѳм јуѳртор.
Вojна вылын
Ранітчѳма вок,
Белѳј банда
Быщјѳдлѳма сіѳс.
Коді тѳдас
Мыјтѳм тѳрѳ шог,
Кодыр мамлѳн
Усѳ медбур пыс?
Віјсис сіѳ,
Зумыш вѳлі бат,
Чојлѳн сінјас
Бѳрдѳмысла гырѳѳс,
Менам пыщкѳс
Сыркакыліс мырдыс,
Уна мѳвпјас
Кыпѳдіс јурсаѳ.

Мыјла абу
Ыжыд ме да јон,
Вына ружје
Мыјла абу кын?
Ескѳ секі
Тѳдліс белѳј пон,
Кодыр куті
Резны свіѳеч біѳн;
Быд вір војтыс
Воѳѳс ескѳ бѳр
Белѳј гадлы
Косјас вылын мынті,
Муні повтѳг
Бі пышти і щынті,—
Сы јур вылѳ
Леңны мед став скѳр...
Зерѳм бѳрын
Кымѳр кызі руд
Јенеж вылыс
Нѳѳжѳнѳкѳн бырѳ,
Кызі гѳгѳр
Віжов бархат луд
Шонді лучѳн
Вералѳмѳн тырѳ,—
Сізі вежсіс
Міјан олан кад,
Менам муса
Вѳлнѳј чужан муын,
Кѳні ужыс
Візув клучѳн пуѳ,
Кѳні быдѳн
Німкоѳасѳ рад.
Сѳлѳм пыщкын
Раѳејтана нім,
Кызі знамја
Нуа талун воѳѳ,
Морѳс вылын
Ѳзјѳ менам КІМ,
Кызі војын
Ломѳѳ југыд козув.

Тайә лунё
Тырвыё ме дае
Лубёй враглы
Косё петны воча,

Вокёй пыдди
Богтны медым вождс,
Врагёс зикёз
Жугёдны мед пас.

Г. ЖЕРМОЛЫН.

ПАРАШУТИСТКА.

Текёд лебёны щёщ јујас,
Карјас, сиктјас, му і вёр...
Петан кабинкаыс—улын
Лёзов сынёд, море шёр.

Стальнёй бордјас кокјас улад,
Шылыд, вількыд, кызі јі.
Тёлыс сашё чужём вылад,
Пыкё тенгыд кок і кі.

Тёдам: гёрд парашутистка,
Тенад сёлём абу кын.
Тёдам, збој те комсомолка,
Помтём уна тенад вын.

„Ор‘ол“ бордјас вылын—ётнад;
Оз вен тенё чызыр төв.
Текёд мужествоыд тенад.
дае те лебны, кызі нёв.

„Чеччышт!“—локтис приказ теңыд.
Увлаң кыскё тенё му.
Шумён локтё теләң паныд
Шувгыс вёр і ызгыс ју.

Из моз ёдјё увлаң төвған.
Чайтан—здук... і воас пом...
Сёмын секі вылыс ловған,
Кодыр воггас шёвклён зонт

Трак!—І небыд кымёр пластён
Мовкјё парашутлён шёвк.
Тенад—комсомолка нывлён—
Збылмё немёвёјга мёвп.

ӨТВЫЛЫГ.

Сетөр коѢ җірдалыг сінҗастө тенгыд
Ылысаң, том нывка, аҗҗа.

Гажлунөн пушкыртчис миҗан том олөм,
Кыз тырөны веж корҗөн баҗҗас.

Өтувҗөн долыда быдмам ми текөд
Шуда зев өниҗа кадын,
Уҗалам, гажөдчам, пөтка моз сылам
Зарниа сталинскөҗ садҗын!

Јенежө суҗөдчыс пожөма вөрын
Орҗысны текөд ми пондим.
Виҗөд-жө, ми вылө лөз јенеж вывсаң.
Њумҗалө зарниа шонди.

Муҗлытөм том кын лучкөвөҗ пила
Рыс коѢ пу сөвмөсө сунө.
Вөр-јагын куҗ пуҗас пөригөн гажа,
Он төдлы луныс кыз мунө.

Лым коѢдҗ шылыд пу терыба кырссам—
Кывзысөс лечыд зев черҗас.
Көҗинсө миҗанлыс Рөҗина-мамлы
Езыг ва леччөдас—керҗас.

Атҗө теѢ шуам ми, Рөҗина-мамлы!
Шуда зев миҗан том олөм!
Ог вунөд некөр җерт сижө ме лунсө,
Пыри кор ме комсомолө!

Кушөм көҗ сөкыдлун муын оз волы—
Миҗанөс кутны оз вермы.
Сим-сөдов кымөр, көҗ пыдөстөм море—
Өтувҗа том вын оз јөрмы.

Нывкакөд өтлаын җорҗалам миө,
Гордөҗа вослалам возө.
Өтлаын уҗалам, өтлаын шоҗччам.
Ковмас-кө: отув-жө көсө!!

КОР МІЖАН ВЕГТЫН.

Кор мiжан вегтын
 Шондi зарнi коjѳ,
 Кор пуксiс танi
 Шуда оландыр,—
 Ме бостса сывны
 Кыпыда i збоја,
 Мед чужан муѳз
 Лебзас сiјѳ пыр.

Мед jѳла шыѳн
 Жургас менам лiра
 Сук парма пѳвсѳд
 Сы жылыг быд здук,
 Став jѳзыс кодѳс
 Радејтѳны мiрас,
 Став jѳзлы кодi
 Велѳдыг да друг.

Ме бостса сывны
 Вынjѳра народѳс,
 Јон тышын кодi
 Вес ез вошты вiр,
 Велiкѳј Сталин
 Нуѳдѳ пыр кодѳс,
 Мезд помѳз танi
 Сигѳртны выл мiр.

Мед менам гылѳм
 Шывгас мујас вомѳн,
 Кѳн зарнi розјѳн
 Кiсмѳ вына су.
 Мед олас сiјѳ
 Мiчаѳн да томѳн,
 Кыз том да мiча
 Став сѳветскѳј му.

Ме бѳрыс медым
 Сылас вына горѳн
 I кар, i сiкт,
 I мiжан вежтас дор,
 I гырыг ѳдѳн
 Ужјас вѳчѳм сорѳн
 Мед сылас быдѳн—
 Верстѳ jѳз i зор.

ШУД ЯЛЫГ БЫЛАНКЫВ.

Гажа сълӧм јургӧ вӧлнӧј муын.

Гӧгӧр кыптӧ зоріҗалан сад.

Шудсӧ индіс міҗан дона Сталин.

Гажа кадыс менам сӧлӧм рад.

Чужӧм вылын ворсӧ долыд вӧрӧј.

Шудла сӧлӧм нӧмкодлунӧн тыр.

Ужыс оз пов менам зумыд кӧј.

Солыд ужын музӧм ог тӧд пыр.

Враг-кӧ воас бостны чужан муӧс,

сруг-кӧ кыптас міҗан вылӧ грӧз,

Секі збоја мустӧм врагӧс нӧјтны

Сувтас став сӧветскӧј јӧз.

ЈУРИДАЛЫГ

Листб.

П. Соронин. Повтом героина (очерк)	5
Ја. Рочев. Николај Сидоров (очерк)	12
В. Лухнин. Миша Чајковскиј да Грѣша Торопов (очерк)	25
А. Зуџев. Томјозлѳн војак (очерк)	36
Г. Федоров. Кујим поколењѣје (вѣст)	42
Иван Вас. Мыла горѳн (кывбур)	52
А. Габов. Калѣкова сомна јылыг сыланкыв	—
С. Јермолин. Кыѳ во (кывбур)	54
С. Јермолин. Зорзалѳ му вылын томлун да гаж (кывбур)	55
І. Селков. Јансѳдчѳгѳн (кывбур)	56
Иван Вас. Каѳтылѳм (кывбур)	58
С. Јермолин. Парашуѳѣстка (кывбур)	60
І. Селков. Ѳтвылыг (кывбур)	61
Иван Вас. Кор мѣјан вѣгтын (кывбур)	62
І. Можегов. Шуд јылыг сыланкыв (кывбур)	63

Редколлегия

Отв. по выпуску Г. Федоров.

Техред. О. Размысловна

Уполн. Главлита № 3099. Издание № 174. Сдано в производство 13/X-38 г.
 Подписано к печати 29/X-38 г. Печ. листов 4. Уч. авт. листов. Тираж
 2500 экз. Стат. формат 60×92¹/₁₆. Заказ №2540.

Отпечатано в типографии НКМП, Коми АССР, г. Сыктывкар, Дом печати.

донск 2 ш. 35 ур.

№ 12233